

EXAMENSARBETE

Våren 2012

Sektionen för Hälsa och Samhälle
Socionomprogrammet

Fredsaskrarna

— Samverkan mellan frivilligt socialt
arbete och offentlig sektor

Författare

Emelie Kunis

Malin Åfeldt

Handledare

Thomas Sörensen

Weddig Runquist

Examinerande lärare

Frans Oddner

Abstract

Authors: Emelie Kunis and Malin Åfeldt

Title: The peace berets- cooperation between the non-profit social sector and the public sector

Supervisor: Thomas Sörensen and Weddig Runquist

Assessor: Frans Oddner

The veterans in Sweden is a group that is steadily growing, one of the reasons is the new employment agreement that requires the soldiers and officers to commit to Foreign Service. The Swedish Armed Forces have received critique from the government in their investigations concerning the Swedish veteran politics. Since then the Swedish government has introduced a new law that gives the Swedish Armed Forces an utmost responsibility concerning the veteran's physical and mental health. The purpose of this study is to qualitatively investigate "The Peace berets", a non-government organization which have had, and is still having a cooperation with the Swedish Armed Forces as a result of the investigation conducted by the Swedish government. We investigate their social work with the veterans and their perspective on the cooperation between them and the public sector.

The study is based on qualitative interviews with four voluntary workers in the organization. In our analysis we have applied a theoretical perspective from the new institutional theory and the collaboration theory, that enlighten our data collected from the interviews. The result shows, as mentioned above, that the organization has a strong collaboration with the Swedish Armed forces, but not with the social workers which could depend on several facts. One of the reasons could be a result of the reigning confusion concerning the *Law concerning the Swedish Armed Forces staff at international military interventions* (SFS 2010:449). As a result of the confusion it is uncertain if the Swedish Armed Forces have an utmost responsibility concerning the veterans, which is confirmed by the interviewed persons. As represented in the result, they share different perspectives on whether the utmost responsibility belongs to the Swedish Armed Forces or the commune/ county council where the veteran is domiciled.

Keywords: The Peace berets, non-profit social work, public sector, cooperation, new institutional theory, collaboration theory.

Nyckelord: Fredsbaskrarna, frivilligt socialt arbete, offentlig sektor, samverkan, nyinstitutionell teori, samverkansteori.

Innehållsförteckning

Förord	1
1. Inledning	2
1.1 Problembakgrund	2
1.1.1 Försvarsmakten.....	2
1.1.2 Fredsbaskrarna.....	4
1.1.3 Frivilligt socialt arbete.....	5
1.1.4 Undersökningens relevans för socialt arbete	6
1.2 Förförståelse	7
1.3 Syfte och forskningsfrågor	8
1.4 Avgränsningar	8
1.5 Begreppsförklaringar	9
1.5.1 Veteran.....	9
1.5.2 Socialt arbete	9
1.5.3 Frivilligorganisationer och frivilligt socialt arbete	10
1.5.4 Samarbete/samverkan.....	11
2. Tidigare forskning	12
2.1 Forskningstradition kring det frivilliga sociala arbetet i Sverige	12
2.2 Samverkan mellan frivilligt socialt arbete och offentlig sektor	13
2.3 Forskningsläge kring utlandsveteraner i Sverige.....	15
3. Teoretisk referensram	18
3.1 Samverkansteori	18
3.2 Nyinstitutionell teori.....	20
4. Metod och metodologiska överväganden	23
4.1 Val av metod.....	23
4.1.1 Kvalitativ metod	23
4.1.2 Genomförandet av intervjuerna.....	24

4.2 Den kvalitativa metodens förtjänster och begränsningar	26
4.2.1 Förtjänster	26
4.2.2 Begränsningar	28
4.3 Urvalsprocessen	29
4.4 Grounded theory – både forskningsdesign och analysmetod	30
4.5 Reliabilitet och validitet	33
4.6 Etiska överväganden	36
5. Resultat	38
5.1 Den egna organisationens sociala arbete	39
5.2 Fredsbaskrarnas samverkan med Försvarmakten	41
5.2.1 Samarbetspartners?	41
5.2.2 Kontraktsrelation	43
5.3 Fredsbaskrarnas samverkan med socialtjänsten	44
5.4 Vem bär ansvaret för veteranen efter hemkomsten?	46
6. Analys	49
6.1 Den egna organisationens sociala arbete	49
6.2 Fredsbaskrarnas samverkan med Försvarmakten	53
6.2.1 Samarbetspartners?	53
6.2.2 Kontraktsrelation	54
6.3 Fredsbaskrarnas samverkan med socialtjänsten	55
6.4 Vem bär ansvaret för veteranen efter hemkomsten?	58
7. Slutsatser	62
8. Metoddiskussion	64
9. Framtida forskning	66
Referenslista	67
Bilaga. Frågeschema	
Bilaga. Informationsbrev	

Förord

Vi vill inleda med ett stort tack riktat till de personer som genom att medverka i intervjuer har bidragit till möjligheten att genomföra detta examensarbete. Vi har nu fått en liten inblick i ett område som för oss tidigare varit tämligen okänt och vi känner en tacksamhet över att få tagit del av de livshistorier intervjupersonerna delat med sig av. När vi snart går ut i arbetslivet kommer vi att ha en större öppenhet inför frivilligorganisationer och en ökad medvetenhet kring internationella militära insatser och vad detta innebär för utlandsveteranerna.

Avslutningsvis vill vi tacka våra handledare för inspiration och vägledning och ge oss själva en klapp på axeln för idogt arbete.

Kristianstad den 25 maj 2012

Malin Åfeldt och Emelie Kunis

1. Inledning

Vår nyfikenhet för Försvarsmakten styrde valet av ämne till detta examensarbete. Fokus har riktats mot det ökade antalet utlandsveteraner, vilka har uppmärksammats i den av regeringen tillsatta Veteransoldatutredningens slutbetänkande *En svensk veteranpolitik* (SOU 2008:91). Utifrån detta väcktes frågan kring det sociala arbetet som erbjuds veteranerna. Vi valde att inrikta oss på frivilligorganisationen Fredsbaskrarnas sociala arbete till utlandsveteranerna, vilket framförallt bygger på en tradition kring kamratstöd, där tidigare utlandsveteraner bistår nyligen hemkomna utlandsveteraner med stöd och avlastningssamtal (Fredsbaskrarna:1 2012). Vi hoppas att de som arbetar inom professionellt socialt arbete kan få möjlighet att ta lärdom av det arbete som sker frivilligt riktat mot utlandsveteraner.

1.1 Problembakgrund

1.1.1 Försvarsmakten

De senaste åren har Försvarsmakten varit högaktuell och kritiserats för att inte ha ett fungerande stödprogram för de veteraner som kommer hem från en internationell militär insats. Detta har främst lyfts fram i den statliga Veteransoldatutredningen, vilken bedrevs mellan 2007 och 2008, och som syftade till att få en fungerande veteranpolitik i Sverige. Utredningen gällde hela tjänstgöringen, alltså tiden före, under och efter den internationella militära insatsen. Tanken var att åstadkomma en helhetssyn som innebar att Försvarsmakten hade en noggrannhet i sin rekrytering av soldater samt kunde svara för soldaternas utbildning innan den internationella militära insatsen (SOU 2007:77, s. 13).

Utredningen genomfördes framförallt med tanke på att Försvarsmakten på sikt ska utöka sin styrka, speciellt vid internationella militära insatser. I det anställningsavtal de yrkesverksamma soldaterna nu skriver under ingår därför internationella militära insatser för att undvika att ha en alltför liten styrka, då det kan vara svårt för soldaterna att motivera en frivillig internationell insats för sina familjer. Det blir även en hög

belastning på de soldater som ställer upp frivilligt och de kan komma att behöva rycka in ett flertal gånger då det inte finns fler soldater att tillgå. De veteraner som tjänstgör flera gånger måste vara hemma mellan ett halvår och ett år innan de får ge sig ut på en förnyad internationell militär insats (SOU 2008:91, s. 152).

Försvarmakten har ett särskilt ansvar i förhållande till utlandsveteranerna. Detta gäller framförallt ansvaret för uppföljning som Försvarmakten har gentemot utlandsveteranen enligt lagen (SFS 2010:449) om Försvarmaktens personal vid internationella militära insatser. Enligt denna lagstiftning ska Försvarmakten efter att utlandsveteranen kommit hem genomföra en undersökning med avseende på de psykiska eller fysiska besvär utlandsveteranen eventuellt fått i samband med sin internationella insats.

I Veteransoldatutredningens slutbetänkande *En svensk veteranpolitik – del 2* (SOU 2008:91, s. 233) behandlas även de brister som framförts av både utlandsveteraner och företrädare för de frivilligorganisationer som arbetar för veteranerna. Veteraner som anser sig ha någon form av skada, då oftast av psykisk karaktär, hävdar att varken Försvarmakten eller någon annan rehabiliterande instans erbjuder insatser i förhållande till det upplevda problemet.

Ett annat problem som presenteras i utredningen är att utlandsveteranerna *inte* vill söka hjälp för eventuella psykiska besvär hos Försvarmakten eller hälso- och sjukvården, eftersom detta, enligt de själva, kan leda till en negativ inverkan på karriärsutvecklingen. Denna inverkan leder till att vissa soldater istället väljer att vända sig till en frivilligorganisation som Fredsbaskrarna där de kan förbli anonyma (ibid).

Avslutningsvis sker det nu en omorganisering inom Försvarmakten, vilken innebär att de ska tillhandahålla fler flexibla insatsförband som kan tjänstgöra både internationellt och nationellt med kort varsel (Försvarmakten: 1 2012). Det är vidare så att värnpliktsutbildningen har ersatts med en grundläggande militär utbildning (GMU) och sedan 2010 behöver ingen utbildas under plikt förutsatt att detta krav inte ges av Sveriges försvarsberedskap (Försvarmakten: 2 2012).

1.1.2 Fredsbaskrarna

Kamratföreningen bataljonen bildades 1985 under mantrat: En gång fredssoldat – alltid fredskamrat. Sedan starten har namnet ändrats ytterligare två gånger och föreningen är nu ett förbund med namnet Svenska veteranförbundet Fredsbaskrarna, men omnämns ofta enbart som Fredsbaskrarna (Optima Trading 2012; Fredsbaskrarna: 1 2012).

Föreningen bedrivs ideellt och är politiskt obunden med ett mål att tillvarata den kamratskap soldaterna byggde upp genom den internationella militära insatsen. Det formulerade målet söker de uppnå genom kamratstödet och det avtal de tecknat med Försvarmakten. Avtalet innebär att de ska driva den kamratstödande verksamheten, vilket de kan göra även när veteranen inte är medlem och erbjuda en bemannad jourtelefon dit veteraner och deras anhöriga kan ringa. Vidare verkar de för att kontakta andra organisationer med samma inriktning, både på hemmaplan och internationellt (Fredsbaskrarna: 2 2012). Antalet medlemmar uppgår till cirka 4,000–5,000 vilket framgår av en artikel i Dagens Nyheter (2005-09-30).

Fredsbaskrarna har idag 32 aktiva kamratstödjare, utbildade genom Försvarmakten i att föra avlastningssamtal och samtliga har själva genomfört en internationell militär insats. Förutom tillgången till kamratstödet kan veteranerna även delta i regionala träffplatser där mötena sker en gång per månad/kvartal. Därutöver kan veteranen också vända sig till jourtelefonen, vilken är öppen dagligen mellan kl. 18 och 21.

Nu finns det 15 organisationer anslutna till Fredsbaskrarna på det lokala planet (Fredsbaskrarna: 2 2012; Fredsbaskrarna: 1 2012). Förbundet ger även ut medlemstidningen *Fredsbaskern* som utkommer fyra gånger per år.

Förbundet erbjuder också kamrathjälp för de veteraner med eventuell familj som är i behov av ekonomiskt stöd gällande psykiska eller fysiska skador, vilka uppstått i samband med en internationell militär insats. Det ekonomiska stödet innefattar bland annat kostnader för sjukhusvistelse, tekniska hjälpmedel och kostnader som kan uppstå under rehabiliteringstiden. Kamrathjälpen drivs genom insamling från allmänheten och den hjälpsökande ska ansöka genom distriktsombudet och sedan prövas ansökan av Fredsbaskrarnas kamratstödsteam (Fredsbaskrarna: 3, 2012; Fredsbaskrarna: 4, 2012).

1.1.3 Frivilligt socialt arbete

Ideellt arbete har i Storbritannien och USA länge haft en stark ställning, och i dessa båda länder bidrar både traditioner och lagstiftning till en medverkan av ideella organisationer i välfärdsarbetet. I Sverige däremot kom det frivilliga sociala arbetet i skymundan under "folkhemmets" framväxt och expansion från mitten av 1930-talet och framåt och var huvudsakligen liktydigt med en utbyggnad av den offentliga sektorn. Att få individuellt stöd och hjälp sågs som en rättighet och ansvaret för dessa insatser låg på kommunen. Det ideella arbetet blev under denna tid ifrågasatt och ansågs både otidsenligt och patriarkaliskt.

Vindarna har sedan vänt och under 1990-talet, vilket präglades av en försämrad samhällsekonomi, ökade intresset för frivilligorganisationernas arbete igen. En ny syn på de ideella organisationerna växte fram och åsikter framfördes i medier med innebörden att organisationerna var en tillgång i samhället, kanske även ett alternativ till de statliga resurserna som redan fanns (Nilsson 2000, s. 1).

En gemensam åsikt som framträder i litteraturen är synen på SOU-rapporten: *Frivilligt socialt arbete – Kartläggning och kunskapsöversikt* (SOU 1993:82).

Forskningsrapporten ses som en startpunkt för forskningsutvecklingen inom det frivilliga sociala arbetet (Lundström 2004, s. 10). SOU-rapporten från 1993 lanserade ett antal begrepp för att författarna skulle kunna beskriva det förhållande som fanns mellan frivilligorganisationer och staten. Begreppen som användes var: Avantgarde, komplement, alternativ och ersättning. I den debatt som fördes under 1990-talet användes framförallt de tre första begreppen för att föra fram frivilligorganisationernas funktion vid sidan om den offentliga sektorn (Lundström 2004, s. 8–9).

Den tidigare socialministern Bengt Lindqvist (1994, s. 284) riktade en viss kritik mot denna utveckling, då han tar upp kommunens yttersta ansvar gentemot den enskilda. Frivilligorganisationerna ska inte bli de som tillgodoser den enskildes grundläggande behov menar han, och fortsätter med att inte vem som helst kan utföra de uppgifter socialtjänsten enligt lag ska utföra. För detta krävs utbildning och de ska därför inte överlämnas till frivilliga krafter utan till de med rätt kompetens. Frivilligt socialt arbete

ska vara ett komplement till den offentliga sektorn, inte utföra den offentliga sektorns uppgifter.

I Socialstyrelsens studie *Särart och mervärde i den ideella sektorn* som genomfördes av Hultén och Wijkström (2006, s. 7–8) belyses det ökade intresset för frivilligorganisationer. Vad är det egentligen som dessa organisationer utför och vad bygger deras verksamhet på? Socialstyrelsen menar att för att frivilligorganisationerna ska kunna tillföra något mervärde (något annat) än det som erbjuds av offentlig sektor och näringsliv måste deras arbete grunda sig i någon form av särart (stabil skillnad). Denna särart kan botten i ett annorlunda sätt att organisera sig, eller på en specifik ideologi eller världsåskådning.

1.1.4 Undersökningens relevans för socialt arbete

Sverige har inte befunnit sig i krig på över 200 år, varför systemet för omhändertagandet av soldaterna före, under, och efter en internationell militär insats är ett relativt nytt område i jämförelse med de andra länderna inom EU och Nato (SOU 2007:77, s. 44–45). Samtidigt skickas ungefär 2000 soldater på internationella militära insatser varje år, vilka är av fredsfrämjande karaktär (Officersförbundet, Synovate 2009, s. 8). De fredsfrämjande insatserna har genom åren ändrat karaktär från att vara observatörsuppdrag till att vara av en mer deltagande karaktär i krigsdrabbade områden (Weibull 2009, s. 1). Det är svårt för de som ska genomföra en internationell militär insats att motivera detta för anhöriga, men ofta bidrar en utlandstjänstgöring till att en officer inom Försvarsmakten kan stiga i graderna och göra karriär. Det förväntas helt enkelt att det är någonting som ska genomföras (ibid).

En internationell militär insats är speciellt påfrestande i det fall utlandsveteranen har familj. De anhöriga upplevs inte få det stöd de behöver, särskilt inte av praktisk natur. Många gånger krävs det att den anhörige har ett väl utvecklat kontaktnät, speciellt om det finns barn med i bilden. Det innebär en stor förändring att helt plötsligt vara ensamstående med barn och inte veta hur veteranen har det i det område han eller hon befinner sig och detta speciellt med tanke på att det är någonting som måste förklaras för barnen (Weibull 2009).

När veteranen återvänder hem från sin utlandstjänstgöring är det problematiskt att komma in i den vardag familjen har skapat utan veteranen. Det är även svårt att anpassa sig till ett samhälle som står i en bjärt kontrast till den hierarkiska organisation de befunnit sig i under en längre period. Denna form av organisation innebär ett beslutsfattande uppifrån och ner (s.k. top-down), vilket innebär att utlandsveteranen behöver ha stor tillit till de personer som ingår i styrkan (Granström 2006, s. 10).

Avslutningsvis vill vi understryka, mot bakgrund av den hårda kritiken mot Försvarsmaktens egna åtgärder riktade till utlandsveteraner som är i behov av stöd och hjälp, att vi anser det relevant att undersöka vad en frivillig organisation som vänder sig till dessa personer genomför för socialt arbete. Vi är även intresserade av att undersöka vad de själva har för uppfattning kring samarbete och samverkan med offentlig sektor, då framförallt Försvarsmakten och socialtjänsten. Forskningen kring förhållandet mellan frivilligt socialt arbete och staten har bedrivits i Sverige tidigare, men forskning gällande veteraner är ännu ung. Därför anser vi det intressant att belysa detta område, samt erhålla en ökad kunskap kring det arbete Fredsbaskrarna genomför då det oss veterligen ej tidigare lyfts fram någon forskning i ämnet. Kanske kan detta leda till att de verksamma inom socialtjänsten erhåller en ökad kunskap om utlandsveteraner och deras behov samt en inblick i den uppfattning som finns om olika former av socialt arbete och samverkan dem emellan.

1.2 Förförståelse

Inledningsvis hade vi en tanke om att skriva något om utlandsveteraner och genom en diskussion med vår handledare fick vi upp ögonen för Fredsbaskrarnas organisation. Därefter läste vi in oss på Fredsbaskrarna, Försvarsmakten och frivilligt socialt arbete och bildade oss en förförståelse. En av oss har sedan tidigare ett intresse för Försvarsmakten och har gått en av deras ungdomsutbildningar.

Vår förförståelse består i att vi tror att det bedrivs en form av socialt arbete inom Fredsbaskrarnas organisation samt att det förekommer samverkan mellan Fredsbaskrarna och andra, externa aktörer. Under vår inläsning i ämnet uppfattade vi en

gränsdragning mellan militärt samhälle och det civila och tyckte därför att det var intressant att belysa Fredsbaskrarnas samverkan med både Försvarmakten och socialtjänsten för att se om den skilde sig åt.

1.3 Syfte och forskningsfrågor

Syftet är att bidra till en ökad förståelse kring den form av arbete som bedrivs av Fredsbaskrarna, riktat mot utlandsveteraner.

Grundat på vår förförståelse att det finns en gränsdragning mellan militärt och civilt samhälle vill vi även undersöka organisationens syn på samverkan med Försvarmakten och socialtjänsten. Syftet kan nedbrytas i följande frågeställningar:

- Vad betraktar Fredsbaskrarna som socialt arbete i det utbud av insatser som organisationen erbjuder veteraner?
- Hur ser Fredsbaskrarna på samverkan med Försvarmakten?
- Hur ser Fredsbaskrarna på samverkan och kunskapsutbyte mellan frivilligt och professionellt socialt arbete? Vilka är fördelarna respektive nackdelarna med denna samverkan?

1.4 Avgränsningar

I studien har vi gjort vissa avgränsningar. Den första är att studien enbart presenterar den bild som Fredsbaskrarna har av samverkan på grund av att studien annars skulle ha blivit alltför omfattande. Den andra avgränsningen har gjorts omedvetet med tanke på urvalet, eftersom vår ”grindvakt” inom Fredsbaskrarna förmedlade kontakter enbart till de personer i organisationen som arbetade med kamratstödet.

Ett annat strategiskt val som gjorts är att i stort sett helt utesluta litteratur från andra länder (frånsett ett fåtal skandinaviska och nordiska jämförelser) som berör frivilligorganisationernas relation till staten och utlandsveteraner. Även om forskningen

i båda ämnesområdena är mer etablerad i bland annat USA (Lundström 2004, s. 17; SOU 2008:91, s. 114), så är valet av denna avgränsning gjord för att studiens syfte endast intresserar sig för svenska förhållanden.

Den sista avgränsningen är den som är gjord i det historiska perspektivet om frivilligt socialt arbete i Sverige. Detta kan göra bilden av frivilligt socialt arbete något svårtolkad, då dagens frivilliga sociala arbete självklart bygger på det som skett tidigare. Denna begränsning är gjord på grund av studiens begränsade omfattning.

1.5 Begreppsförklaringar

I uppsatsen återkommer begrepp, vilka nedan förklaras och definieras för att läsaren ska förstå vilken tolkning av begreppet vi har valt att använda oss av.

1.5.1 Veteran

Den statliga Veteranutredningen använde begreppet ”veteran”, vilken är en person som har varit inom Försvarsmakten och tjänstgjort såväl nationellt som internationellt (Sveriges militära kamratföreningars riksförbund 2011). Under åren som följde delades veteraner upp i ytterligare kategorier, då veteran ansågs vara ett alltför vitt begrepp. Nu används främst begreppet utlandsveteran för de som tjänstgjort internationellt (Försvarsmakten: 3 2012). Vi har i vår undersökning valt att omväxlande använda både begreppen veteran och utlandsveteran och syftar då i båda fallen på en person som utfört en internationell militär insats.

1.5.2 Socialt arbete

För att förtydliga begreppet *socialt arbete* väljer vi att använda oss av Lundströms (2004, s. 13) definition, där han menar att det är de insatser vars syfte är att komma till rätta med sociala problem.

Om vi väljer att använda oss av Lundströms förklaring av begreppet socialt arbete blir istället frågan om veteranerna går att se som ett socialt problem?

Att försöka definiera något som ett socialt problem är inte helt problemfritt och anledningarna till att något uppfattas som ett socialt problem är många. Det kan bero på ett moraliskt fördömande eller kan definitionen bero på att myndigheter och politiker använder begreppet i reformsyfte. Detta reformobjekt lyfts då fram som ett socialt problem för att man ska kunna påverka och förbättra deras livssituation. Definitionen kan också bero på att olika typer av välfärdsåtgärder görs och fenomenet kan också uppmärksammas genom den offentliga debatten.

Det finns delade meningar om vad som bör definieras som ett socialt problem, i vissa länder innebär begreppet en stigmatisering. Enligt ett resonemang är det samhällsmissförhållanden, så som alkoholmissbruk och kriminalitet som räknas som sociala problem. En annan syn är att sociala problem förknippas med grupper som anses ha eftersatta behov (Meeuwse & Swärd 2002, s. 52–53).

De två veteransoldatsutredningar som gjorts, tillsammans med ett uppmärksammande i den offentliga debatten gör att vi väljer att tolka utlandsveteranerna som ett socialt problem och en grupp som har ansetts ha eftersatta behov. Vår intention är inte att försätta gruppen i en stigmatisering och ett utanförskap genom denna definition utan att belysa att utlandsveteranerna som grupp har uppmärksamats och ett arbete riktat enbart till denna grupp görs redan genom riktad forskning och riktade insatser.

1.5.3 Frivilligorganisationer och frivilligt socialt arbete

I ett försök att identifiera det som kallas frivilligorganisationer togs följande nyckelkriterier fram i den så kallade Johns Hopkins-studien:

- de är formaliserade på något meningsfullt sätt (det exkluderar tillfälliga sammankomster eller konstellationer)
- de är fristående från den offentliga sektorn (även om de ibland tar emot bidrag)
- de är ideella, det vill säga verksamheten syftar inte till vinst eller annan form av ekonomisk avkastning för medlemmar eller styrelse
- de är självstyrande i meningen att organisationerna själva kontrollerar och styr sina aktiviteter

- de är föremål för ideella insatser i form av frivilligt arbete, gåvor eller donationer.
(Lundström 2004, s. 12; citat från Salamon & Anheier 1992, s. 10–12)

Dessa nyckelkriterier kommer vara vår utgångspunkt och det som identifierar det vi väljer att benämna som frivilligorganisation i studien.

Det finns även en uppsjö olika begreppsdefinitioner för frivilligorganisationer och det arbete som utförs i frivillig regi. Frivilligt arbete, non-profit sector, tredje sektorn, ideellt arbete och filantropi är några av de begrepp som används i den svenska forskningen (Qvarsell 1993, s. 217). Civilt samhälle är ett begrepp som just nu används flitigt av forskare i frivilligområdet. Detta begrepp inbegriper förutom organisationernas verksamhet även de sociala insatser som utförs av familj och i andra nära relationer. Begreppet civilt samhälle används nu ofta för att analysera företeelser som tidigare gick under namnet frivillig- eller nonprofitverksamhet (Lundström 2004, s. 12). Anledningen att vi väljer att använda begreppen frivilligorganisation och frivilligt socialt arbete före det ”modernare” begreppet civilt samhälle är för att vi i denna studie enbart är intresserade av ett frivilligt arbete som utförs i en organisation och tycker därför att begreppen frivilligt socialt arbete och frivilligorganisation gör sig bättre.

1.5.4 Samarbete/samverkan

I uppsatsen förekommer både begreppet samverkan och begreppet samarbete. Vi har valt att, för enkelhetens skull, tolka dessa begrepp som likvärdiga och i denna studie står de för samma sak.

2. Tidigare forskning

I detta kapitel presenteras den forskning som har relevans för denna undersökning och vår intention är att läsaren ska få en översiktlig och allmän bild av forskningsläget på områdena frivilligt socialt arbete, samverkan mellan frivilligt socialt arbete och offentlig sektor och utlandsveteraner.

2.1 Forskningstradition kring det frivilliga sociala arbetet i Sverige

En gemensam åsikt som framträder i litteraturen är synen på SOU-rapporten: *Frivilligt socialt arbete – Kartläggning och kunskapsöversikt* som publicerades 1993 om det frivilliga sociala arbetet och som olika forskare vid dåvarande Sköndalsinstitutet i Stockholm var involverad i. Forskningsrapporten ses som en startpunkt för forskningsutvecklingen inom det frivilliga sociala arbetet. Välfärdssamhällets kris och debatten kring rapporten var båda faktorer som tillsammans bidrog till att forskningen i ämnet startade. Innan 1990-talet var intresset för forskning kring frivilligt socialt arbete svagt och därför har inte ämnet en särskilt stark forskningstradition (Qvarsell 1993, s. 218; Lundström 2004, s. 10). I och med denna utgångspunkt förflyttades en del fokus från s.k. folkrörelseforskningen som intresserade sig för demokrati och medborgarskap och istället tog Sverige efter anglosaxisk och europisk forskning. Den nya forskningsinriktningen fokuserade istället på de insatser som utfördes av frivilligorganisationerna och hur detta arbete bidrog till välfärdens utveckling (Lundström 2004 s. 7–8).

Bland de svenska socialhögskolorna är det främst Ersta Sköndals högskola som har en klar huvudinriktning mot frivilligt socialt arbete. Även Handelshögskolan i Stockholm bedriver forskning i ämnet (Lundström 2004, s. 9). Socialhögskolan i Lund bedriver forskningsprogram i ämnet och har sedan 2008 främst forskning inriktad på hur de frivilliga sociala organisationerna påverkas av och är med och påverkar välfärdsstaten, och med särskilt intresse på brukarorganisationer. Denna forskning bedrivs även i ett internationellt perspektiv (Lunds universitet 2011).

2.2 Samverkan mellan frivilligt socialt arbete och offentlig sektor

De två norska statsvetarna Kuhnle och Selle publicerade 1990 en bok med titeln *Frivilligt organiserad velferd: alternativ till offentlig?* Denna bok kom sedan att ha stor betydelse för den forskning som bedrevs om frivilligsektorn i Norden under den närmaste tioårsperioden. I boken sammanfattas relationen mellan stat och frivilligorganisationer i Norge med begreppen *nærhet* – som beskriver möjligheten till kommunikation och kontakt mellan stat och frivilligorganisation, samt *beroende* – som förklarar den kontroll och finansiering som sker i förhållandet mellan stat och frivilligorganisation.

Den frågeställning som dominerar i boken är dock den om professionaliseringsens betydelse för det frivilliga arbetet och om de risker som finns med att frivilligorganisationerna ”sugs upp” i välfärdstaten (Lundström 2004, s. 25; ref. till Kuhnle & Selle 1990).

Representanterna från de frivilligorganisationer som presenteras i rapporten *Frivilligt socialt arbete – exemplet Jönköping* (Nilsson 2000, s. 18–34) har olika uppfattningar vad gäller samarbetet mellan den egna organisationen och kommunen. De flesta tycker att samarbetet med kommunen fungerar, dock varierar omfattningen av samarbetet. De synpunkter som framförs om brister i samarbetet handlar om kommunens bristande tilltro på utbildning och kunskap hos representanterna från frivilligorganisationen samt att det finns en form av revirtänkande från båda parter. En annan frivilligorganisation i studien ser sig som ett komplement till det kommunen har att erbjuda och menar att vissa klienter söker sig till en frivilligorganisation för att de föredrar att vara anonyma.

Isaksson (1993, s. 188) lyfter fram socialtjänstens syn på kontakten med de frivilliga organisationerna i kommunen. Isakssons studie utfördes i samband med SOU-rapporten 1993 och genomfördes i Västerås och Gällivare. I båda kommunerna ansåg informanterna att det fanns en tradition grundad på respekt och insikt mellan kommun och frivilligorganisation. De menade även att det fanns en insikt om deras olika funktioner från båda parterna. Samarbetet ansågs enklare att genomföra med religiöst ideburna föreningar än med klientorganisationerna som oftare ville gå sin egen väg. Detta ledde i större utsträckning till konflikter.

En annan författare som tar upp ämnet frivilligorganisation och staten är bland annat den amerikanske sociologen John Boli (1991, s. 95) som frågar sig om frivilligorganisationer överhuvudtaget existerar i Sverige då deras överlevnad är så beroende av statliga bidrag. Lundström (2004, s. 25) anser att flera amerikanska forskare har haft svårt att se att det överhuvudtaget existerar en frivilligsektor i de skandinaviska länderna, och då framförallt Sverige. Lundström menar att det riktats en kritik mot den amerikanska frivilligforskningen från de skandinaviska frivilligforskarna för att de underskattar den betydelse som folkrörelsen har haft i de skandinaviska länderna.

SOU-rapporten 1993 lanserade ett antal begrepp för att författarna skulle kunna beskriva den roll, eller det förhållande som fanns mellan frivilligorganisationer och staten. Begreppen som användes var: Avantgarde, komplement, alternativ och ersättning. I den debatt som fördes under 1990-talet användes framförallt de tre första begreppen för att legitimera de insatser som utfördes av frivilligorganisationerna och för att föra fram deras funktion vid sidan om den offentliga sektorn (Lundström 2004, s. 8–9).

Qvarsell (1993, s. 235) visar i sin forskning kring det historiska sociala arbetet att det länge funnits ett nära samarbete mellan frivilligt socialt arbete och kommunal och statlig verksamhet. Qvarsell analyserar även nu- och dåtidens samverkan mellan frivilligt arbete, socknen och staten, och menar att det frivilliga arbetet existerar på grund av det glapp som uppstod mellan familjens, socknens och statens ansvar för de behövande. Någon var tvungen att fylla upp detta tomrum och hjälpen kom då från politiska initiativ, enskilda och filantropiska föreningar (ibid, s. 217). Detta bekräftas genom den nordiska antologin *Frivillig organisering i Norden* som skrevs 1995 av Klausen och Selle där en utgångspunkt är att det finns en gemensam nordisk modell för frivilligsektorn. Modellen bygger på att det finns en arbetsdelning mellan staten och frivilligorganisationerna, men även på att likheter finns i drag som samverkan och ömsesidigt beroende mellan ovanstående aktörer. Boken avfärdar också den myt som säger att det tidigare funnits en oförstörd frivillig sektor, vilken sedan har invaderats av staten (Lundström 2004, s. 26; ref. till Klausen & Selle 1995).

Qvarsell (1995, s. 235) betonar att vi genom forskning har kunnat få en mer nyanserad och rättvis bild av förhållandet mellan frivillighet och kommun/stat. Även Lundström (2004, s. 8–9) menar att Qvarsell, med sin uppsats i SOU rapporten 1993 var med och ändrade synen på förhållandet mellan stat och offentlig sektor. Uppsatsen visade att det länge har funnits ett nära och samarbetsinriktat förhållande mellan dåtidens filantropi och staten. Detta bekräftas även av Meeuwisse och Sunesson (1998, s. 174) som pekar på att det antagande som finns om att det alltid har funnits en motsättning och konfliktladdade relationer mellan stat och frivilliga organisationer inte är en historiskt korrekt bild. Studier visar istället att relationen tidvis har byggts på samarbete, integration och ett ömsesidigt beroende. De frivilliga organisationerna har också visat sig ha en stor del i etableringen av välfärdstaten.

I vårt sökande efter tidigare forskning har vi inte funnit något material som inriktar sig på samverkan mellan offentlig sektor och en frivilligorganisation riktad mot veteraner. Sökningen har utökats till Danmark men har dessvärre inte gett något resultat. Sökorden som har använts är bland annat veteran, utlandsveteran, frivilligt socialt arbete/arbejde och samverkan. Sökningarna till detta kapitel har gjorts genom Libris, Google, Google scholar, Summon och danska SFI.

2.3 Forskningsläge kring utlandsveteraner i Sverige

Den mest framträdande forskning som bedrivs kring internationella militära insatser och utlandsveteraner sker bland annat i USA. Ämnet utlandsveteraner och kunskapen om omhändertagandet av dessa är i Sverige ett tämligen nytt område på grund av att Sverige inte varit i krig på över 200 år (SOU 2007:77, s. 44). Detta avsnitt har ingen egentlig koppling till studiens syfte, som snarare intresserar sig för ett organisatoriskt perspektiv. Det aktuella forskningsläget kring veteranerna kommer ändå att presenteras för att ge en överblick av forskningsområdet då vi anser det relevant för att få en förståelse för utlandsveteranernas situation och det arbete Fredsbaskrarna utför riktat till denna grupp.

Att hitta information om vad som händer med de svenska veteranerna efter den internationella militära insatsen är problematiskt, eftersom Försvarmakten inte har fört

någon statistik om varken veteransoldaternas mentala hälsa eller självmordsfrekvensen bland dessa (Prochazka 2010, s. 2536). Prochazka som är försvarspsykiater och arbetar på Försvarsmedicincentrum utgår ifrån utländsk forskning och menar att:

”Stressrelaterad mental ohälsa, psykiatrisk sjuklighet och självmord ökar bland soldater och veteraner i de flesta länder som deltar i internationella insatser” (ibid).

I Danmark förs statistik kring veteranerna och där publicerades 2011 den tredje kvantitativa studien som inriktar sig på olika konsekvenser som kan uppträda för de danska soldater som genomfört en internationell militär insats. Genom att använda sig av registerdata från den danska Försvarsmakten och myndigheten Danmarks Statistik kan forskarna göra jämförelser mellan veteranerna och befolkningen i helhet (Lyk-Jensen et al. 2011, s. 21–22). Den tredje rapporten: *Soldater før og under udsendelse* sträcker sig från 1992 till 2009 och studiens syfte är att undersöka soldater som genomför sin första utlandstjänst och görs genom en socioekonomisk och demografiskt kartläggning. Studiens intresse är även att jämföra veteraner med övrig befolkning i frågor som exempelvis kriminalitet (ibid, s. 13).

I Sverige sker forskning bland annat genom ett samarbete mellan Försvarsmakten och Försvarshögskolan där Försvarsmakten står som uppdragsgivare. Denna forskning berör framförallt utlandsveteranernas psykiska mående och viljan att fortsatt delta i internationella militära insatser.

I en enkätundersökning av Gustavsson et al. (2009, s. 17) har syftet varit att se hur unga officerare upplever sin arbetssituation med avseende på arbetsmiljö, stressrelaterad hälsa, säkerhetsbeteende och deras vilja att stanna i Försvarsmakten. I enkätsvaren framkommer det bland annat att faktorer som personlighet, humörstabilitet och ett tydligt motiv till att bli officer har betydelse när det gäller hur de tacklar olika situationer. Författarna tar i slutdiskussionen upp resonemang kring de kravspecifikationer som används vid antagningen av nya studenter till officersutbildningen: kanske uppfyller inte dessa kravspecifikationer sin funktion då den verkliga arbetsbelastningen har blivit så hög att intagningskraven inte står i relation till de krav som sedan ställs i arbetslivet. Denna studie är inte riktad mot internationella militära insatser, men påverkar i allra högsta grad dessa eftersom detta är personer som

senare kommer sändas ut på insatser i och med det nya anställningsavtalet där internationell insats ingår.

En rapport presenterades 2010 där yrkes- och reservofficerare följdes i en longitudinell studie och syftet var att se vad som påverkar officerarnas återanvändbarhet i internationella insatser. Resultatet visade att officerarnas mönstringsresultat inte hade någon påverkan på deras fältduglighet och återhämtningsförmåga efter internationell insats (Bäccman 2010, s. 22). Slutligen säger Bäccman att frågan kring individvariabler som påverkar officerares förmåga att utföra upprepade internationella insatser fortfarande är obesvarad och att mer forskning i ämnet krävs för att kunna besvara denna fråga (ibid, s. 27). Samma år gjordes en studie med kvalitativa intervjuer där 15 blivande eller verksamma yrkesofficerare deltog. Syftet var att få en djupare förståelse för den moraliska stress som officerarna utsätts för i internationella insatser (Nilsson et al. 2010, s. 3). I resultatet framkommer bland annat en bristfällig stresshantering i Sverige där officerarna menar att stresshanteringen fungerar i fält men när de sedan återkommer till Sverige så har psykologhjälpen uteblivit trots att deras chef utomlands anmält att det finns behov för det. Intervjupersonerna nämner även att det finns en rädsla för att berätta om egen stresspåverkan då man kanske inte tillåts att åka på internationell insats igen (ibid, s. 73–75).

År 2011 startade även ett forskningsprojekt kring utlandsveteraner på Högskolan Kristianstad. Forskningen kommer att inriktas på veteranernas sociala problem och ett forskningsområde är utlandsveteranen och dennes familj (Högskolan Kristianstad 2011).

3. Teoretisk referensram

Utifrån vårt syfte som intresserar sig för Fredsbaskrarnas samverkan så valde vi att använda oss av Bengt Berggrens samverkansteori. Den andra teorin är nyinstitutionell teori som vi fann lämplig efter empiriinsamlingen. Kopplingen kommer tydligare att framkomma i kapitel 6 där analysen presenteras.

3.1 Samverkansteori

En del av studien fokuserar på samverkan/samarbete mellan Fredsbaskrarnas organisation och offentlig sektor, främst med Försvarsmakten och socialtjänsten. För att kunna analysera empirin med dessa begrepp har vi valt att använda oss av en teori formulerad av psykiatern Bengt Berggren, vilken han kallar för *samarbetsmodeller* (se figur 1 nedan). Teorin kan på ett enkelt och tydligt sätt visa vilken form av samarbete som förekommer mellan Fredsbaskrarna och offentlig sektor.

Berggrens teori om samverkan presenteras av Westrin (1986, s. 183–184) i en artikel om just samverkan och bygger på en samarbetsmodell med fem olika typer av samverkansformer. Den första är *separation*. Vid denna första nivå pågår ingen samverkan alls mellan de båda parterna. Vid denna nivå uppvisar aktörerna alltså inte någon form av samarbete, utan allt arbete genomförs isolerat från övriga aktörer. Nästa nivå i modellen är *koordination*, som kännetecknas av en additiv samordning mellan två parter. Ett riktigt samarbete finns ännu inte, men ett utbyte av tjänster kan ske på denna nivå utan att det finns ett närmare samarbete mellan parterna. Detta utbyte kan ske i form av att till exempel en aktör remitterar klienten till den andra parten, denne adderar sedan sina insatser till det som den första parten redan har gjort. Genom detta utbyte sker en form av samarbete i sin enklaste form.

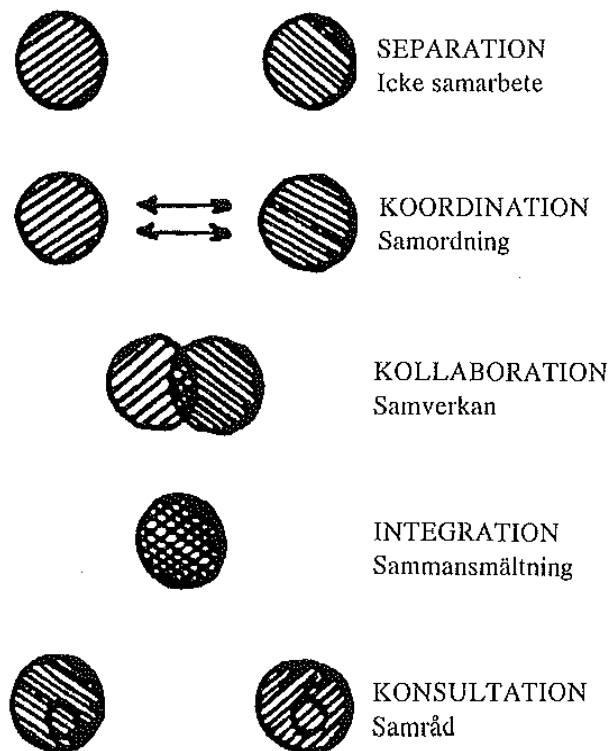
Den tredje typen av samverkan är *kollaboration*. På denna nivå har varje aktör fortfarande sitt eget ansvarsområde, men man arbetar gemensamt kring en klient. De aktörer som samarbetar träffas och diskuterar den klient som de arbetar gemensamt med.

Här kan alltså ett nära samarbete ske mellan olika yrkeskategorier/organisationer i de frågor som rör den klient som de olika aktörerna har ett gemensamt ansvar för. Efter att aktörerna har beaktat olika omständigheter i det aktuella fallet erbjuds klienten en helhetslösning. Denna nivå i samarbetsmodellen kännetecknas även av att de olika aktörerna regelbundet träffas och gör uppföljningar kring klienten.

Den fjärde nivån är *integration* där två verksamhetsgrupper smälter samman, dvs. går upp i varandra. Här genomför de olika aktörerna varandras uppgifter gemensamt, bara en liten del av arbetet är yrkesspecifikt och uppdelat.

Den sista nivån är egentligen en variant av den tredje nivån *kollaboration* och benämns *konsultation*. Här går olika aktörer in i varandras organisationer för att ge råd eller handledning i vissa speciella frågor eller fall.

Figur 1 *Samarbetsmodeller enligt Bengt Berggren*

(Bengt Berggrens samarbetsmodeller återgivet i Westrin 1986, s. 283)

3.2 Nyinstitutionell teori

Genom den abduktiva ansatsen har vi valt att använda oss av nyinstitutionell teori med särskild tonvikt på mimetisk isomorfism. Denna teori fann vi lämplig efter att empirin samplats in då vi upptäckte en strävan efter att ingå i ett större organisationsfält genom legitimering.

Nyinstitutionell teori har utvecklats från institutionell teori, eftersom den senare ansågs vara alltför deskriptiv och abstrakt (Eriksson-Zetterquist 2009, s. 64). Detta skedde under 1970-talet och den som lade grunden för de begrepp som nu används inom teorin var John Meyer, vilken 1977 publicerade artiklarna "The Effects of Education as an institution" och "Institutionalized Organizations: Formal structure as Myth and Ceremony" (DiMaggio & Powell 1991, s. 11; ref. till John Meyer 1977).

Institutioner uppstår då människor interagerar med varandra och bildar vissa mönster, vilka lever kvar i årtionden. De mönster som sker genom interaktion kan vara både kulturellt och strukturellt betingade och de blir till slut allmänt vedertagna, utan att människor reflekterat kring detta. Det bara ”är så” (Eriksson-Zetterquist 2009, s. 15). De strukturer som vidmakthåller det institutionaliserade beteendet bygger på tre pelare; det normativa, kognitiva respektive det regulativa. Det sistnämnda innebär att institutionerna styr och begränsar beteenden genom regelskapande, övervakning och sanktioner (Grape, Blom & Johansson 2002, s. 17).

Den normativa pelaren består av rättigheter och skyldigheter och att den som befinner sig i organisationen ska uppfylla de förväntningar som finns samt genomföra den rollen kräver av rollinnehavaren. Den kognitiva pelaren kännetecknas av att människorna i institutionen enbart handlar på vissa sätt utifrån de regler som finns på grund av att de inte kan tänka sig att genomföra det på något annat sätt. Reglerna är förgivettagna och allmänt accepterade (ibid).

Då det uppstår flera liknande organisationer på ”marknaden”, såväl nationellt som internationellt, formas ett organisationsfält. Inom organisationsfältet finns organisationer med liknande mål och utbud av tjänster. För att ett fält ska existera måste de bli institutionellt betingade, vilket sker i fyra steg och innebär att organisationerna inom fältet kommunicerar med varandra mer än tidigare och denna ökade kommunikation bidrar även till att informationsutbytet ökar. Detta informationsutbyte innebär inte enbart information kring de organisationer som ingår i fältet, utan även vilka som kan tänkas bistå med omfattande resurser. I den avslutande delen ser sig fältet som en helhet, vilket kan ske genom professionalisering. De som önskar träda in i fältet och adoptera dess normer gör detta drivna av en önskan att förbättra sin prestation, men detta lyckas sällan utan leder istället till en legitimering av organisationen (DiMaggio & Powell, s. 64–65).

Isomorfism används inom nyinstitutionell teori för att beskriva hur homogeniseringsprocessen går till och kan ses som en begränsande kraft, vilken leder till att en organisation inom fältet tvingas anpassa sig till de övriga. Inom isomorfism finns det tre olika faser genom vilka isomorfisk förändring sker;

- *Tvingande* isomorfism innebär att staten och dess politik tvingar organisationen till att uppnå en viss legitimitet. Denna form av tvång kan vara formellt eller informellt och syns i form av övertalning eller erbjudan om att delta i den grupp som utför trycket. Då förändring sker är denna mestadels symbolisk, men det behöver inte betyda att den är inkonsekvent utan organisationen engagerar sig i det som de nyligen infört (DiMaggio & Powell, s. 150).
- *Mimetisk* isomorfism bygger på organisationens osäkerhet kring gällande mål och då det uppstår ett problem har organisationen inte någon lösning på detta. Därför riktas uppmärksamheten mot andra, framgångsrika organisationer inom samma fält vilka har en hög legitimitet, för att nå en så snabb och kostnadseffektiv lösning som möjligt. Imiteringen av den andra organisationen kan göras både omedvetet och medvetet för att nå framgång och den organisation som imiteras behöver inte alltid vara medveten om att detta sker. Förändringen av organisationen kan ses som en form av legitimitetssökande, eftersom det visar att organisationen försöker att göra någonting åt det problem som uppstått. Denna legitimitet kan ges både av samhället och av fältet (DiMaggio & Powell, s. 69; Eriksson-Zetterquist 2009, s. 80).
- *Normativ* isomorfism. Denna form av isomorfism associeras med professionalism och innebär att professioner och utbildningar har ett inflytande över vad som är det rätta sättet att genomföra saker på. Professionalismen i detta avseende är även en yrkeskategori, vilken har som gemensamt mål att definiera de metoder som ska tillämpas i arbetet (Eriksson-Zetterquist 2009, s. 80–81).

4. Metod och metodologiska överväganden

4.1 Val av metod

4.1.1 Kvalitativ metod

Vi har valt att använda oss av kvalitativ metod eftersom vi genom syftet explorativt ville undersöka Fredsbaskrarna och deras sociala arbete riktat till utlandsveteraner. En medvetenhet finns att resultatet inte är generaliserbart vad gäller organisationen Fredsbaskrarna som helhet, eftersom vi enbart har intervjuat ett begränsat antal personer från organisationen.

Den kvalitativa metoden kännetecknas av ”mjuka data” (Ahrne & Svensson 2011, s. 11) och innebar att vi använde oss av kvalitativa intervjuer och tolkande analyser (Patel & Davidson 2011, s. 14). Vi har vidare använt oss av en abduktiv ansats genom hela forskningsprocessen då vi hela tiden hade en växelverkan mellan induktion och deduktion (Svensson 2011, s. 193). Det är en omöjlighet att undersöka ett fält med en helt objektiv syn på det som undersöks och genom förförståelsen såg vi omedvetet mönster och intog ett perspektiv som ledde oss till formulerandet av hypotesen ”det finns en samverkan mellan Fredsbaskrarna och andra, externa aktörer” (ibid, s. 189; Hartman 2001, s.23). Vår avsikt var framförallt att använda oss av ett induktivt tillvägagångssätt, men i formulerandet av frågeschemat såg vi det fält som skulle undersökas genom förförståelsen, vilket framförallt syns i frågan ”Hur ser du på samverkan med socialtjänsten?”. Samtliga frågor är inte av denna karaktär, då fokus var ett öppet förhållningssätt och frågeställning som i ett senare skede skulle underbyggas av en teori enligt det tillvägagångssätt som beskrivs i avsnitt 4.4. Den induktiva ansatsen betyder att datainsamlingen styrs av en frågeställning (Hartman 2001, s. 24-25), vilka i detta fall styrdes av de forskningsfrågor som presenterades inledningsvis.

Inom den kvalitativa metoden har vi använt oss av telefonintervjuer, vilket inte var en självklarhet inledningsvis. Kopplat till syftet var vår tanke att genomföra intervjuerna ”ansikte- mot ansikte”, eftersom det är tänkbart att vi då hade kunnat erhålla mer ”naturliga” och fylliga svar på frågorna. Intervjun hade då haft potential att likna ett

vardagligt samtal då tolkning av kroppsspråk bidragit till spontana reaktioner som exempelvis skämt och småprat (Kvale & Brinkmann 2009, s.43; Shuy 2001, s. 541). Vi kan se att detta hade möjliggjort följdfrågor i större utsträckning än vid telefonintervjuer och bidragit till en trygghet och öppenhet hos intervjupersonerna som gett mer unika svar (Shuy 2001, s. 541).

Avslutningsvis var det inte möjligt att genomföra intervjuer ansikte-mot-ansikte då samtliga intervjupersoner var geografiskt spridda över hela landet.

4.1.2 Genomförandet av intervjuerna

På grund av den knappa tiden har vi funnit det fördelaktigt att använda oss av telefonintervjuer. Dessa har genomförts med fyra personer från organisationen och tre av intervjuerna tog cirka 60 minuter varav den sista tog 25 minuter. Tre av intervjuerna skedde under samma dag och vidare har intervjuerna spelats in genom ett program i mobiltelefonen, varpå vi lagt över materialet på datorn och sedan raderat det från den mobiltelefon som använts.

I arbetet med telefonintervjuerna har vi försökt att så långt som möjligt inte dela ut frågeschemat på förhand, så att svaren har kunnat bli spontana och inte styrda på så vis att de diskuterats inom organisationen innan intervjun genomförts. Vår grundtanke var att inte lämna ut frågeschemat i sin helhet, men i två av fallen gjordes detta på grund av att intervjupersonerna önskade läsa igenom det innan intervjun. Anledningen var en osäkerhet om frågornas karaktär och om de kunde besvaras eller ej. Vi resonerade kring för- och nackdelar med att gå med på detta och kom fram till att vi ansåg det nödvändigt att lämna ut frågeschemat på grund av den tidspress vi befann oss under. En av intervjuerna blev märkbart påverkad av detta, då intervjupersonen ledde intervjun och ställde de frågor som fanns nedtecknade i frågeschemat. Därför blev den intervjun inte lika spontan som övriga, vilket gjorde det svårt att ställa följdfrågor. I den andra intervjun fanns ingen skillnad mellan denne och de som inte sett frågeschemat.

Om vi, enligt den inledande tanken, genomfört intervjuerna ansikte-mot-ansikte hade det varit svårare att genomföra lika många intervjuer. Detta på grund av att organisationen är spridd över hela landet vilket hade lett till både kostsamma och

tidsödande resor. Telefonintervjuerna är genomförda med en medvetenhet om att de sällan används inom kvalitativ metod, utan är mer tillämbart inom surveyundersökningar (Bryman 2011, s. 432). De används mestadels som ett komplement vid enkätundersökningar på grund av att forskaren då kan följa upp vissa frågor som inte har blivit besvarade i den utskickade enkäten.

Det har genomförts studier där syftet varit att undersöka skillnaden mellan intervjuer genomförda ansikte-mot-ansikte och telefonledes, men de flesta av dessa fokuserar enbart på intervjuaren (Shuy 2001, s. 539). Enligt en metaanalys genomförd av Edith de Leeuw och Johannes van der Zouwen (1988) är intervjuer genomförda ansikte-mot-ansikte enbart aningen bättre gällande kvantitet och kvalitet (Shuy 2001, s. 539; ref. till de Leeuw & van der Zouwen 1988). Det är tänkbart att dagens teknologi har bidragit till att det numera är ett jämbördigt förhållande, eftersom intervjupersonen hela tiden har tillgång till en telefon samt kan befinna sig var som helst där denne känner sig trygg. Då vi i studien enbart har använt oss av telefonintervjuer är det svårt att säga om vi hade fått ut mer information vid personliga möten med intervjupersonerna. Utifrån tidigare upplevelser av intervjuer ansikte-mot-ansikte kan vi se att de öppna frågorna som nu formulerades i frågeschemat vid telefonintervjuerna bidrog till långa och fylliga svar som gjorde att intervjupersonen sattes i centrum och fick berätta sin historia. Vi anser att det gällande vår studie råder ett jämbördigt förhållande mellan dessa två olika intervjuformer.

Intervjuerna var semistrukturerade då vi ville lyfta fram specifika frågor kopplade till syftet (Bryman 2011, s. 206). Detta genomfördes när vi formulerade ett frågeschema och arbetet med detta präglades av en hög grad av flexibilitet då vi hade möjlighet att ändra ordningen på frågorna som ställdes i förhållande till den person vi intervjuade. Detta bidrog även till att vi vid varje intervjutillfälle hade möjlighet att anpassa följdfrågorna efter den person vi intervjuade, för att få det att likna ett vardagligt samtal och därmed söka minska den ”syntetiska situation” som uppstår då samtal sker telefonledes. Den syntetiska situationen uppstår enligt Shuy (2011, s. 541) när interaktion inte kan ske genom kroppsspråk.

Frågeschemat bidrog vidare till att vi hade möjlighet att ställa följdfrågor kring sådant vi inte uppfattade eller saker som behövde utvecklas (Bryman 2011, s. 206). Begreppen kunde vara sådana vi inte förstod, eller som vi bedömde användes på ett annat sätt av intervjupersonen. Vidare kunde det även vara ord som användes i organisationen på ett visst sätt, men som vi själva tolkade på ett annat. Ett exempel på ett begrepp som användes olika var ”socialt arbete”. För vissa innebar det att man träffades och för andra erbjöd man inget sådant inom organisationen. Här var det viktigt för oss att undersöka det istället för att berätta för intervjupersonen vad vi själva såg som socialt arbete, vilket hade kunnat bidra till att vi färgade intervjupersonen i frågan.

När telefonintervjuerna genomförts har vi i vissa fall varit tvungna att klargöra vad intervjupersonerna har sagt på grund av dialekt eller störningar i mobilen, vilket har lett till frågor av ledande karaktär som ”menar du att...”. I vissa fall har vi även medvetet försökt få fram sådant som intervjupersonen missförstått eller enbart delvis svarat på.

4.2 Den kvalitativa metodens förtjänster och begränsningar

4.2.1 Förtjänster

Då vi i syftet inte söker samband utan istället vill undersöka en specifik grupp och fenomen lämpar sig kvalitativ metod bäst genom att den ger olika nyanser och bredd.

I den inledande fasen läste vi på om Fredsbaskarna, vilket vi ansåg vara viktigt eftersom intervjupersonen då kunde få tillit till oss genom att vi hade en grundkunskap och förståelse om vad de pratade om, samt genom detta visade ett intresse för organisationen (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2011, s. 47). Vi kan även se att den grundläggande kunskapen kring organisationen möjligen gjorde att den asymmetriska maktbalansen mellan oss och intervjupersonen minskade något eftersom vi så att säga talade samma språk. Det var inte möjligt att genomföra detta fullt ut, eftersom det uppkom situationer då vi de facto *inte* talade samma språk. Detta gällde bland annat frågan kring begreppet socialt arbete, men vi valde ändå att ha det kvar som en fråga eftersom vi tyckte att det var intressant att se om de hade olika uppfattningar kring detta,

eller om det var så att vi omedvetet lade en ram på deras organisation baserat på socionomyrket.

I jämförelse med kvantitativ metod kunde vi genom att föra anteckningar, s.k. memo, upptäcka hur intervjupersonen reagerade på de olika frågorna samt ställa följdfrågor för att få en djupare förståelse för vilken betydelse de tillskrev sina svar. Betydelsen av olika begrepp har i vissa fall skilt sig från varandra, varpå vi genom ytterligare frågor kunde få en ökad förståelse kring i vilken kontext orden hörde samman.

I valet av semistrukturerade intervjuer finner vi en styrka genom att vi haft möjlighet att utveckla frågeschemat efter varje individ och därigenom undviker att ha för tuffa frågor i början som kunnat bidra till att de avbryter intervjun (Bryman 2011, s. 367). Vid telefonintervjuerna – kopplat till den forskningsansats vi valt – är detta av särskild betydelse då flexibiliteten gjorde att vi upptäckte nya nyanser i intervjun. Undersökningen har därför befunnit sig under ständig utveckling och genom att utveckla frågeschemat har vi minimerat risken för att arbetet skulle fastna i samma tankegång.

Telefonintervjuerna har gjort det möjligt för oss att undersöka olika delar av organisationen eftersom företrädarna är geografiskt spridda över hela landet. Denna form av intervju tar inte lika lång tid att genomföra som den som utförs ansikte-mot-ansikte. Tiden jämfört med om vi träffat dem personligen minskar genom att frågorna ställs snabbare och svaren blir kortare (Shuy 2001, s. 540). Det är även så att det inte förekommer lika mycket småprat, utan fokus läggs framförallt på de frågor som ställs. Möjligheten att genom telefonintervjuerna nå människor från hela organisationen har varit en stor fördel, eftersom det är möjligt att vi annars inte fått den variation och bredd som vi eftersträvade genom den kvalitativa ansatsen.

Det är vidare så att intervjupersonen kan påverkas i samspelet med intervjuaren och svara på ett sätt som de tror att intervjuaren uppskattar (Bryman 2011, s. 209). Faktorer som hade kunnat påverka är ålder, kön och blotta närvaron av någon de inte kan relatera till. Detta undviks till större delen vid telefonintervjuer och bidrar till att de känner sig mer fria i vad de verkligen vill få fram vid intervjun.

4.2.2 Begränsningar

Den kritik som ofta framförs gällande kvalitativ metod är att den inte är generaliserbar samt att kvalitativ data är subjektiv, varför det är svårt att replikera studien då intervjupersonerna påverkas i interaktionen med intervjuaren (Bryman 2011, s. 369). Denna subjektivitet har varit särskilt påtaglig i vår studie då vi inte genomlevt samma saker som intervjupersonerna. Detta kan även ha begränsat oss när vi har genomfört intervjuerna, eftersom vi inte delar samma bakgrund och upplevelser som intervjupersonerna. Vår tanke är att det lätt skapas förutfattade meningar och antaganden, både från oss och intervjupersonerna som kan göra att det sker ”feltolkningar” av materialet. Detta kan i viss mån begränsa den explorativa ansatsen vi önskade i studien, men vi har försökt minimera detta genom att ha en öppenhet samt diskutera med varandra efter varje genomförd intervju.

Då Fredsbaskrarna är utspridda över hela Sverige var det nödvändigt att tillämpa telefonintervjuer, vilket kan ha bidragit till att vi tolkade materialet på ett annat vis än om vi hade bestämt personligt möte med intervjupersonen ansikte-mot-ansikte. Skälet är att vi inte hade något kroppsspråk att tolka. Valet av telefonintervju gjorde det även svårt, om inte omöjligt för oss att förklara vissa begrepp för intervjupersonen som vi annars hade kunnat visa via diagram och bilder eller kroppsspråk (ibid, s. 210).

Att intervjupersonen inte har möjlighet att se den person som intervjuar kan i många fall ha bidragit till en ökad maktasymmetri eftersom konversationen inte blir lika naturlig som om vi hade träffats. Vid personliga möten kan intervjun lättare efterlikna en vardaglig konversation (Shuy 2001, s. 542). Det är inte enbart valet av intervjumetod som styr om det finns en maktobalans mellan forskare och intervjuperson. Att se intervjun som jämställd mellan forskare och intervjuperson är att se intervjun som ett samtal mellan jämbördiga parter. Studiens intervjuer leds av oss, i form av forskare, och det är även forskaren som styr innehållet i samtalet. Samtalet är enkelriktat då det går ut på att forskaren ställer frågor och intervjupersonen svarar på dessa. Forskaren har också rättigheten att under samtalet och senare vid framställningen av materialet tolka intervjupersonen och lägga till det som forskaren anser att intervjupersonen egentligen menade (Kvale & Brinkmann 2009, s. 49)

När telefonintervjuerna genomfördes bröts telefonsamtalet vid två tillfällen och detta avbrott kan ha inneburit att intervjupersonerna avbröts i sin tankegång och tappade bort det som tidigare sades. Detta kan ha inneburit att de hade en annan infallsvinkel när samtalet återupptogs igen, än vad de hade initialt. Vid ett tillfälle var det även störande ljud runt omkring som inverkade negativt på möjligheten att ställa följdfrågor.

Det är vidare så att kvalitativ metod är subjektiv, varvid forskaren tolkar det som sägs och den tolkning vi gör behöver nödvändigtvis inte ha samma innebörd för intervjupersonen.

4.3 Urvalsprocessen

Eftersom vi genom studien inte gör anspråk på att generalisera resultaten till en större grupp, har vi använt oss av ett målinriktat urval. Detta är ett s.k. icke-sannolikhetsurval vilket innebär ett strategiskt tillvägagångssätt med fokus på syfte och forskningsfrågor. De två kriterier vi bedömde som relevanta var medlemskap i Fredsbaskrarna samt att de skulle inneha en kunskap kring hur arbetet med utlandsveteranerna genomfördes inom organisationen (Bryman 2011, s. 392, 434).

För att få access till fältet kontaktades en grindvakt, men denna första kontakt gav inte något gensvar. Därefter kontaktades ytterligare en grindvakt, vilken hade en högre position inom Fredsbaskrarna (ibid, s. 384). När kontakten var etablerad gavs de kriterier som nämnts ovan, varpå grindvakten förmedlade kontakten vidare till ytterligare deltagare. För att försäkra oss om att de personer grindvakten valde ut hade relevans för våra forskningsfrågor hade vi ett inledande samtal med dem och berättade om studien, samtidigt som de berättade om sig själva och det arbete de bedrev. Därefter valde vi ut fyra män ur organisationen, tanken var att även ha med en kvinna för att uppnå den variation och bredd i undersökningen som vi strävade efter (ibid, s. 392) men kontakten förmedlades för sent för att en intervju skulle vara genomförbar.

4.4 Grounded theory – både forskningsdesign och analysmetod

I arbetet med empirin har vi valt att tillämpa en forskningsansats vilken inspireras av grounded theory. Denna teori är jämförande (Glaser & Strauss 1967, s. 21) och mestadels induktiv med inslag av deduktion (Hartman 2001, s. 35). Forskningsansatsen kan därför närmast beskrivas som en medelväg mellan ovan nämnda metoder, en enligt Glaser ”inductive-deductive mix” (Hartman 2001, s. 35; citat från Glaser 1978).

Urvalet, datainsamlingen och analysen sker interaktivt, vilket vi har valt att genomföra genom abduktion. Detta har gjorts med en medvetenhet om att grounded theory traditionellt inleds med en induktion, för att efter analys av data formulera en hypotes genom deduktion och fortsätta urvalet i nya urvalsgrupper (ibid, s. 36). Strauss och Corbin beskriver grounded theory enligt följande:

teori som härletts från data som samlats in och analyserats på ett systematiskt sätt under forskningsprocessens gång. I denna metod finns det ett nära samband mellan datainsamling, analys och den resulterande teorin. (Bryman 2011, s. 513; citat från Strauss & Corbin 1998, s. 12)

Sedan teorin introducerades av Glaser och Strauss 1967, då de gav ut boken *The discovery of grounded theory*, har de dragit den i skilda riktningar. Glaser har valt att följa upptäckandets väg och är noggrann med att kategorierna ska delas in baserat på den data som erhållits från empiriinsamlingen till skillnad från Strauss som genom empiriinsamlingen var ute efter att verifiera. Detta var någonting som senare utvecklades med hjälp av hans medförfattare Juliet M. Corbin (Charmaz 2009, s. 8). Denna dualitet har även påvisats i en artikel av sociologen Sven-Åke Lindgren (2006, sid. 53) som lyfter fram att utvecklingen skapade en stor rivalitet kollegorna emellan, där Glaser menade att Strauss hade förvanskat det induktiva tillvägagångssättet så till den grad att det inte längre innehöll den öppenhet som var tilltänkt i början.

Det har inte funnits möjlighet att använda denna forskningsansats i dess helhet då vi redan innan undersökningen genomfördes hade en kunskap om fältet. Vi har därför, som ovan nämnts, enbart inspirerats av denna ansats. Då större delen av intervjuerna har genomförts via telefon sökte vi med hjälp av utvalda verktyg i grounded theory öka vår

analytiska förmåga och få fram fler nyanser i undersökningen som annars kunde ha förbisetts då vi inte hade möjlighet att tolka intervjupersonernas kroppsspråk.

I arbetet har vi använt oss av minnesanteckningar, s.k. memo, vilka innebär att forskaren efter varje intervju sätter sig ner och reflekterat kring det som sagts. Detta är en form av analys som kan ske parallellt med kodningen och innebär att nya processer och synvinklar kan upptäckas (Charmaz 2009, s. 72–73). Det är enbart forskarens egna ord som används i dessa anteckningar, varpå de kan ses som en grund för vidare utveckling av den teori som genereras ur empirin. Memo har även skrivits då jämförelser mellan empiri insamlad vid olika tillfällen skett för att kunna upptäcka nya samband som kunde ha förbisetts om en konstant kodning skett.

Efter det att intervjuerna hade genomförts var det dags att börja tolka och analysera intervjumaterialet. Samtliga intervjuer har transkriberats ordagrant, varpå vi valt att ta med ord som ”eh” och ”mmm”. Vi använde oss av kodning, vilken innebär att intervjuerna kodas med enstaka ord för att definiera och se vad som sker i den insamlade empirin. Kodningen av empirin har inte genomförts med på förhand givna kategorier, utan dessa har formats efter de nyanser som uppfattats i intervjuerna eftersom det inom kvalitativ metod är av vikt att skapa egna kategorier utifrån innehållet i intervjuerna. Den kodning vi har tillämpat inleddes med ”rad-för-rad-kodning”, vilket innebär att forskaren kodar varje rad i det transkriberade materialet. När detta genomförs söker forskaren efter ord eller meningar som beskriver enskilda fenomen. Det viktiga är här att få fram de nyanser som finns i texten, vilket lätt förbigås om materialet initialt angrips med fokuserad kodning (Hartman 2001, s. 80).

Denna typ av kodning innebär vidare att forskaren behåller en öppenhet inför materialet och kan finna samband som utgör grunden för analysen samt ger en föräning om vilken typ av data som behöver samlas in senare (Charmaz 2009, s. 50–51). Vid denna kodning upptäckte vi begrepp som ”samverkan, kamratskap”. När kodningen är genomförd går analysen in i andra fasen, vilken är ”fokuserad kodning”. Här koncentreras kodningen för att förklara större delar av datan. Här sammanfogas de koder som används mest i större kategorier för att kunna förklara större delar av empirin. Detta bidrar till att forskaren kan överblicka större sammanhang och förstå

olika händelser genom sammanlänkningen av kategorierna. Fokuserad kodning är jämförande och därför mer teorigenererande än den inledande fasen, även om forskaren i den inledande fasen kan ha en aning om de samband som utläses i den fragmentariska kodning, vilken uppstår vid rad-för-rad-kodning (Charmaz 2009, s. 57–59). I denna fas fick vi en första kunskap om de kategorier som sedan presenteras i resultatet och relationen mellan de ord som upptäcktes vid rad-för-rad-kodningen.

Den tredje fasen av kodningen består av ”axial kodning” vilket innebär att forskaren får en uppfattning om en kärnkategori som relateras till de andra kategorier som framkommit vid tidigare kodning (ibid, s. 60–61). Denna kärnkategori uttrycker en huvudproblematik (Hartman 2001, s. 88) och arbetet kan ses som en tankekarta över den data som framkommit vid intervjuerna. Kärnkategorin och dess underkategorier relateras till varandra för att uppfatta intervjupersonernas uppfattningar kring ett specifikt fenomen, ett exempel på detta i vår studie är kärnkategorin utlandsveteran, vilken relaterades till övriga underkategorier.

Faserna som beskrivits ovan är ”faktiska koder” och uttrycker kategorier eller egenskaper, vilket alltid sker i de inledande faserna. Senare går det faktiska kodandet över i en ”teoretisk kodning” som innebär ett sökande efter teoretiska koder, vilka används för att integrera de faktiska koderna i en teori (ibid, s. 80). En medvetenhet finns att förförståelsen, som innebar en hypotes, har påverkat genom att vi använt oss av samverkansteori. Den nyinstitutionella teorin valdes på grundval av empirin.

Genom hela arbetet har det skett en ständig växelverkan mellan intervjuandet och analys, men det har inte varit möjligt att genomföra denna växelverkan fullt ut eftersom vi fick tre intervjuer inbokade samma dag. Om vi fått kontakt med den andra grindvakten tidigare hade intervjuerna delats upp ytterligare för att ge tid till analysarbetet. Det är möjligt att vi då hade genomfört flera urval för att försöka uppnå en teoretisk mättnad, vilket sker då ingen ny data framkommer i de formulerade kategorierna. När samtliga intervjuer genomförts formulerade vi kategorier och underkategorier som speglade det som framkommit i empirin (Glaser & Strauss 1967, s. 61–62).

Att inte tillämpa en forskningsansats (grounded theory) i dess helhet har vissa nackdelar. Det är möjligt att vi har förbigått väsentliga delar och enbart lyft fram delar vilka vi tycker passar till vår studie. Detta kan i sin tur leda till att studien leds i en viss riktning och inte bidrar till så stor variation som vi inledningsvis önskade. Att vi på förhand läste in oss på ämnet är en motsägelse till forskningsansatsen som förordar att tillvägagångssättet ska ske baserat på den data som erhålls (Hartman 2001, s. 36). Enligt forskningsansatsen ska forskaren hålla sig tämligen neutral i förhållande till det som observeras genom att inte på förhand gå ut på fältet med en teoretisk blick. Bulmer ställer sig ifrågasättande till detta och menar att forskaren ofta har vissa föreställningar eller antaganden om de begrepp som används mest frekvent inom området och därför kodar empirin efter dessa (Bryman 2011, s. 521; ref till Bulmer 1979). På grund av den begränsade tiden är grounded theory svår att till fullo genomföra, speciellt med den tidsödande kodningen. Målet är att uppnå en ”teoretisk mättnad”, vilket kan vara svårt att sätta en tidsram för (Bryman 2011, s. 522). Vi har inte uppnått en teoretisk mättnad i samtliga kategorier som formulerats, utan det finns vissa luckor. Vår förhoppning är att detta kan bidra till en nyfikenhet och vilja att forska inom området.

4.5 Reliabilitet och validitet

Reliabilitet och validitet används inom kvalitativ forskning för att säkerställa undersökningens kvalitet. Dessa begrepp introducerades ursprungligen inom kvantitativ metod, där validitet handlar om huruvida undersökningen mäter det som den utger sig för att göra medan reliabilitet handlar om att undersökningen ska kunna replikeras och då ge samma resultat. Flertalet diskussioner har förts kring om reliabilitet och validitet är begrepp som även kan användas inom kvalitativ forskning, varför vi nedan kommer att föra en diskussion kring dessa begrepp i relation till vår studie.

Det finns två framstående ståndpunkter i denna vetenskapsteoretiska fråga. Den första innebär en assimilation i den kvalitativa forskningen, något som lyfts fram av Le Compte och Goetz (1982) vilka använder sig av reliabilitet och validitet. Intern och extern reliabilitet, menar de, står för i vilken grad studien kan genomföras (replikeras) av någon annan vid ett senare tillfälle samt att de olika forskarna som ingår i studien har

nått samförstånd kring hur det de ser och hör ska tolkas (Bryman 2011, s. 352; ref. till Le Compte & Goetz 1982). Genom att i metoddelen redogöra för hur vi har gått tillväga vid empiriinsamlingen kan detta göra det möjligt för andra att replikera studien. Till stöd för det som framkommit i telefonintervjuerna har vi använt oss av verktyg ur grounded theory, vilken bidragit till att vi sett fler nyanser än om vi enbart avlyssnat intervjuerna.

Intern och extern validitet har inte gjort sig gällande i vår studie enligt de definitioner som lyfts fram av Le Compte och Goetz (1982). De använder begreppen främst inom etnografi och beskriver intern validitet enligt följande: ”Det ska finnas en god överensstämmelse mellan forskarens observationer och de teoretiska idéer som denne utvecklar” (Bryman 2011, s. 352; citat från Le Compte & Goetz 1982). Eftersom vi inte har haft möjlighet att observera intervjupersonerna då vi genomfört telefonintervjuer har detta varit svårt att uppnå. Vi har istället jämfört de kategorier vi fick fram genom kodningen med de ord vi använder i teorin för att på så vis belysa vissa argument. Den externa validiteten är i vilken utsträckning resultatet kan generaliseras på en större population och genom det målinriktade urval vi genomförde har vi därför enbart en mindre grupp som inte kan anses representera hela organisationen (Bryman 2011, s. 352).

Validitet i en kvalitativ studie som vår handlar framför allt om att de frågor som ställs till intervjupersonen verkligen svarar mot undersökningens syfte och övergripande frågeställningar.

En annan ståndpunkt framförs av Lincoln och Guba (1985, 1994) som menar att forskaren i en kvalitativ studie måste använda sig av en helt annan terminologi vid kvalitativ forskning, dvs. de tar avstånd från begreppen reliabilitet och validitet. Forskaren ska därför, enligt dessa metodforskare, använda sig av termerna tillförlitlighet och äkthet (autenticitet). Tillförlitlighet består i sin tur av trovärdighet, överförbarhet, pålitlighet och objektivitet (en möjlighet att styrka och konfirmera). I trovärdigheten ska det säkerställas att forskningen utförs på det sätt som svarar mot de forskningsetiska reglerna och att resultaten redovisas till de personer som studeras så att det säkerställs att forskaren uppfattat det som sagts på samma vis som intervjupersonerna menat

(Bryman 2011, s. 354-355; ref. till Lincoln & Guba 1985, 1994). Detta har gjorts i direkt anslutning till intervjuerna då vi ställt frågor kring de ord vi inte fastställt eller misstänkt ha en annan innebörd än den vi gav dem. Det hade varit möjligt att lämna ut det färdigtranskriberade materialet, men vi ansåg det inte motiverat eftersom det finns en möjlighet att intervjupersonen då hade opponerat sig mot det som sagts. Vidare hade detta kunnat leda till att intervjupersonen önskat hoppa av studien på grund av att de framställts på ett sätt de inte höll med om. För att öka studiens trovärdighet/tillförlitlighet har vi spelat in intervjuerna och transkriberat dem ordagrant. Om vi enbart hade gjort minnesanteckningar under och efter intervjuerna hade studiens trovärdighet och tillförlitlighet varit betydligt lägre.

Överförbarhet till andra, liknande situationer, är svår att uppnå och genom kvalitativ metod bör det istället produceras ”täta beskrivningar” vilka innebär att en omfattande beskrivning ges av det fenomen som studeras för att andra forskare ska ha möjlighet att se hur överförbara resultaten kan vara i en annan miljö. Genom problemformuleringen har vi försökt uppnå detta, då vi inte haft möjlighet att genomföra några observationer. Pålitlighet innebär att forskaren ska inta ett granskande synsätt och redogöra för hela forskningsprocessen (Bryman 2011, s. 355), vilket vi har gjort genom problemformulering, urvalsprocess etc. Här har det varit fördelaktigt att vi varit två forskare, eftersom vi då har kunnat granska varandras delar i arbetet och intagit ett kritiskt förhållningssätt. Detta har även skett genom handledningen då vi tagit del av en utomståendes synpunkter och reaktioner (ibid).

Äkthet handlar om frågor som exempelvis: ger studien en rättvis bild av de som studeras och kan de lära sig något av den bild som tecknas av dem? (ibid, s. 357). Detta är någonting som vi inte kan svara på förrän studien har granskats av flera personer, men vi anser ändå att vi genom vald forskningsansats har eftersträvat att förmedla deras individuella röster kring det arbete Fredsbaskarna bedriver.

4.6 Etiska överväganden

Forskningsetiska överväganden innebär att försöka hitta en balans mellan olika intressen. De är alla legitima och intresset att bidra med ny kunskap på området innebär alltid en viss risk för deltagarna. Om denna risk hade varit lika med noll hade undersökningen inneburit få framsteg (Vetenskapsrådet 2011, s. 10). Det är svårt att säga hur det färdiga resultatet tas emot av och tolkas av övriga samhället, samt hur det används längre fram inom forskningen.

Det har för oss varit viktigt att under hela genomförandet ha en medvetenhet kring egna värderingar, vilka hade kunnat inverka på resultatet och styrt det i en viss riktning (May 2001, s. 72). Vidare är det så att det är vi som har styrt studien och därav har vi sett det som vårt ansvar att så långt som möjligt försäkra oss om att individerna skyddas och får så mycket information om studien som möjligt. Detta leder in på de etiska principerna, vilka baseras på *individskyddskravet* (Vetenskapsrådet 2002, s. 6).

I början av studien skickades det ut ett informationsbrev där deltagarna har informerats om faktorer, vilka kunde tänkas påverka viljan att delta i studien. De aspekter vi bedömde relevanta var hur lång tid intervjun skulle ta, att de skulle avidentifieras i det färdigställda materialet samt att all information lagras på en lösenordsskyddad dator och kommer att förstöras då uppsatsen blivit godkänd. Eftersom intervjupersonerna har befunnit sig på olika platser i Sverige har det varit nödvändigt att skicka ut informationsbrevet via mail. Intervjupersonerna kontaktades sedan via telefon för att diskutera och ha möjlighet att ställa ytterligare frågor kring studien. Detta utgör en del av *informationskravet* som även bestod i att vi informerade om att uppsatsen kommer att publiceras inom Högskolan Kristianstad (ibid, s. 7, 12).

Samtyckeskravet aktualiserades genom att vi inhämtade intervjupersonens samtycke att delta i studien samt informerade att intervjupersonen när som helst kunde välja att avbryta intervjun. Detta har varit särskilt viktigt i vår studie då det är människor som tidigare själva har genomfört internationell militär insats, varför det kan ha ökat viljan att delta i studien (ibid, s. 9).

Genom hela arbetet har vi haft en tystnadsplikt genom *konfidentialitetskravet* och empirin har bearbetats och presenterats på ett sådant vis att den, så långt det är möjligt, inte ska kunna härledas till en viss given person. Detta är dock problematiskt och vi är således medvetna om att detta enbart går att göra till en viss grad, eftersom det är svårt för oss att säga vilka attribut som tillskrivs den människa vi pratat med. Det kan vara vissa mönster i sättet att prata som gör att övriga medlemmar känner igen intervjupersonen i det färdigställda materialet (Vetenskapsrådet 2002, s. 12)

Avslutningsvis ska materialet som samlas in enbart användas för det nu aktuella forskningsändamålet, s.k. *nyttjandekravet* (ibid, s. 14).

5. Resultat

Genom rad-för-rad-kodningen kodades varje rad i det transkriberade materialet.

Därefter inleddes den fokuserade kodningen där vi sammanförde koderna från den inledande fasen i större kategorier, vilka var;

- Synen på den egna organisationen.
- Civilt och militärt samhälle,
- Gemenskap, tillit och kamratskap mellan veteraner.
- Organisationens samverkan med försvarsmakten och avsaknad av samarbete med socialtjänst,
- Vem som bär ansvaret för veteranerna efter hemkomsten och ansvarsfördelning gällande insatser till veteraner mellan Försvarsmakten och det civila samhället.

Då den fokuserade kodningen genomförts formulerade vi kärnkategorin utlandsveteran genom den axiala kodningen samt relaterade den till ovanstående kategorier. Genom den bild som tecknas av intervjupersonerna angående den egna organisationens sociala arbete har vi dels använt oss av samverkansteori genom deduktion när vi valde att se teorin ur detta perspektiv och utgå från hypotesen ”det finns en samverkan mellan Fredsbaskrarna och andra, externa aktörer”. Denna hypotes bekräftades till viss del, men i empirin upptäckte vi ändå andra nyanser vilka vi valde att besvara genom nyinstitutionell teori med särskilt fokus på mimetisk isomorfism.

Intervjupersonerna består av fyra män som arbetar som kamratstödare i Fredsbaskrarnas organisation. Vi har valt att använda oss av de fingerade namnen: Göran, Carl, Bengt och Thorsten och när delar av ett citat har tagits bort används tecknet: (...) i resultatet.

Nedan redovisas resultatet för att besvara forskningsfrågorna:

- Vad betraktar Fredsbaskrarna som socialt arbete i det utbud av insatser som organisationen erbjuder veteraner?
- Hur ser Fredsbaskrarna på samverkan med Försvarsmakten?

- Hur ser Fredsbaskrarna på samverkan och kunskapsutbyte mellan frivilligt och professionellt socialt arbete? Vilka är fördelarna respektive nackdelarna med denna samverkan?

Slutligen presenterar vi ett avsnitt om vem det är som bär ansvaret för veteranen efter hemkomst. Detta avsnitt har vid första anblick ingen koppling till våra forskningsfrågor, men är en viktig aspekt att belysa för att sedan kunna förstå vår slutliga analys om ansvarsfördelningens påverkan på samverkansformerna.

5.1 Den egna organisationens sociala arbete

Varierande svar framkommer när vi bad intervjupersonerna definiera vad för socialt arbete de anser att Fredsbaskrarna utför. Thorsten menar att; ”Socialt, ja socialt arbete det är väl det här som socialen sysslar med, det här är ju ett arbete med en människa. Jag har svårt för att jämföra det här”. (Thorsten)

I ovanstående citat nämner Thorsten begreppet socialt arbete. Thorsten menar att arbetet de utför är ett arbete med en människa. Bengt däremot svarar annorlunda när vi ställer frågan till honom vad organisationen utför för socialt arbete;

Ja, det är både en enkel och en svår fråga. För det första så är det ju den här kamratliga samvaron som man då träffas och umgås och har trevligt tillsammans. Och det är ju därför som det en gång har kommit, som det då skapades. Sen är det här att många upplever ju att andra människor har svårt att ta till sig och förstå vad man har varit med om, man har då kanske inte så många och dela den här, dom här upplevelsena med och det finns ju folk som kommer till oss då och har till exempel varit med i Kongo på sextiotalet och inte berättat det för en enda människa vad dom har varit med om sen när dom kommer till oss då så är det första gången som dom berättar om detta och eh det har ju varit en väldigt viktig funktion för att eh, då vet man att oftast är det så, att dom som lyssnar de förstår och man kan då dela dom erfarenheter som man har varit med om och sen så har vi ju då dom här som inte mår bra som då eh, söker sig till oss på olika sätt, dels genom att ringa till våran jour och söker upp oss på andra sätt. (Bengt)

Göran menar att deras sociala arbete bedrivs genom att en kontakt tas med nya medlemmar i Fredsbaskrarna som informeras om de aktiviteter som bedrivs genom organisationen. En annan typ av socialt arbete enligt Göran är att anhöriga kan kontakta Fredsbaskrarna om de märker att något inte står rätt till med veteranen som kommer hem. ”Det kan ju vara så att de märker när de får hem sin son eller dotter som har varit ute att ja det kanske inte står riktigt rätt till här, de kanske behöver lite hjälp då (...)”. (Göran)

Carl menar att den viktigaste delen av deras sociala arbete är att veteranerna får känna en gemenskap och har möjlighet att mötas på de träffplatser som finns lokalt.

(...) det här med att bara träffas och umgås och vara bland andra veteraner, det är väldigt viktigt för att man, man lever under ett ganska stort yttre tryck när man tjänstgör och då blir kamraterna väldigt, väldigt viktiga för en. Det är ju dom man är beroende på om det ska gå bra eller dåligt så att säga när någonting händer. Och därför så blir man väldigt tigha. Och då är det lätt liksom att man vill känna när man kommer hem och mer eller mindre blir ensam igen när man tappar kontakten med alla. (...) Ja det, det finns ett glapp här i människors liv där man saknar gammal gemenskap och så vidare efter ett tag och därför är träffplatserna otroligt viktiga. (Carl)

Vidare presenteras begrepp som intervjupersonerna nämner som viktiga för att utföra ett bra socialt arbete. Professionellt arbete, vikten av utbildning till dem som arbetar med kamratstödet och forskning om utlandsveteraner tas upp. Carl tar som ett exempel upp kamratstödjarutbildningen och säger; ”Ja och det var ju den första starten på vad ska jag säga, en mer professionell och eh ett målmedvetet arbetssätt”.(Carl) Carl säger också att de vill visa att de arbetar aktivt för sin sak och är trovärdiga;

För oss handlar det ju om att visa trovärdighet, att vi inte bara är ett kompisgäng som träffas en gång i månaden och tar en öl utan det här...vi jobbar ju faktiskt aktivt för att...för att eh, samla in information vad det är veteranen behöver och liksom, vad kan vi göra för veteranen? (Carl)

Carl berättar vidare att de har fått stöd av hovet och att det är bra för organisationen;

Det är mer ett symboliskt stöd och att ha prins Carl Philip som högsta beskyddare gör ju faktiskt att vi får en ännu större tyngd på våran organisation. (Carl)

När vi frågar vad de hade velat utveckla i sitt arbete nämner Thorsten att det har diskuterats i Sverige om att bygga ett veterancentra som bland annat finns i Norge.

Thorsten säger;

Men det är ju som så när det gäller normmännen att det är ju arvet efter andra världskriget, ja dom har ju helt andra resurser på andra sidan gränsen där, för att då hjälpa sina veteraner och där är det ju som så att det är dagens veteraner som har varit i Afghanistan och Libanon och dom som fortfarande är i livet efter andra världskriget, och dom får komma då till det här veterancentret och bara ta det lugnt och må bra och dom betalar en väldigt billig peng för kost och logi per dygn. (Thorsten)

En ny form av aktivitet för att hjälpa veteranerna som både Carl och Bengt önskar att de skulle kunna genomföra är en uppsökande verksamhet. Carl hade önskat att det hade funnits ekonomi för att genomföra denna form av sociala arbete för att ha möjlighet att hitta de veteraner som är i behov av någon form av hjälp, men som inte kommer på de återträffar som Försvarsmakten anordnar efter den internationella militära insatsen.

5.2 Fredsbaskrarnas samverkan med Försvarsmakten

5.2.1 Samarbetspartners?

Thorsten anser att de har en mycket god relation till Försvarsmakten och då främst med de inom Försvarsmakten som arbetar med veteranerna, eftersom det är dessa Fredsbaskrarnas medlemmar har en mer tät kontakt med. När frågan ställs till Thorsten hur han tycker att samverkan med Försvarsmakten fungerar, svarar han; ”Den fungerar jättebra!”. (Thorsten)

Nästa fråga blir då om det finns för eller nackdelar i den samverkan som sker. Thorsten svarar då;

Nej det är alltså bara en positiv samverkan. För sen tidigare är det en öppen dialog. Är det någonting så kan man ringa och ha synpunkter eller ifrågasätta saker och ting eller tycker ni att det här är rätt att göra. Likaså att dom kan ringa och ifrågasätta något av våra uttalanden och tycka till om saker och ting. Som sagt en öppen dialog och jag tycker att det fungerar jättebra! (Thorsten)

Carl förklarar att relationen med Försvarsmakten har förbättrats och uttrycker sig enligt följande;

Ja det är ju någonting...den relationen har ju stadigt förbättrats. Vi har ju setts som en ganska liten, obetydlig organisation tidigare men...men efter hand så har det ju hänt jättemycket. Det är ju mycket veteranlagen och handlingsplanen som ligger bakom det. Försvarsministerns tryck då. För att när vi bara vände oss till Försvarsmakten så fick ju liksom bara smulor att jobba med helt enkelt. När vi sedan började vända oss till politikerna då började det hända saker...sedan synen också på folk som har gjort utlandstjänst så att säga har ju förändrats enormt de senaste 4-5 åren, och även anhöriga och allt sådant där så att liksom i Försvarsmakten har man nu insett att det här är ju någonting som vi faktiskt inte klarar av själva utan någonting som vi behöver hjälp med utifrån och då är det ju liksom dom etablerade organisationerna i första hand som man tar hjälp av då.
(Carl)

I ovanstående citat menar Carl att Fredsbaskrarna är en av de etablerade organisationerna som Försvarsmakten har tagit hjälp av. Han säger också att Försvarsmakten de senaste åren varit med på Fredsbaskrarnas årsmöte och att han anser att det är ett tecken på att de ser seriöst på Fredsbaskrarnas organisation.

Bengt tycker att samarbetet med Försvarsmakten har fungerat bra och berättar att HR centrum (som ansvarar för personalstaben, insatsstaben och rekryteringscentrum) och deras veteranavdelning är ny del av Försvarsmakten;

Ja den, alltså för min del så har den fungerat väldigt bra. När jag ringer dit och vill ha hjälp eller slussas vidare så har det oftast fungerat bra. Men det har ju också, eller det här med HRC och deras veteranavdelning det är ju nya organisationer som har inkörs problem som allt annat och det tar ju ett tag innan man har slipat av ytorna och det, ja vad man har för skyldigheter och så och sen

så fungerar man ju olika individ till individ va. Men i stort sett så fungerar det bra och mycket bra i många fall. (Bengt)

Intervjupersonerna har olika mycket kontakt med Försvarmakten beroende på deras position i organisationen, men alla menar att kontakten framkommer då de behöver ”gå vidare” med ett fall som de anser att de själva inte har möjlighet att lösa genom de resurser som finns i organisationen. Det kommer också fram i intervjun med Thorsten att Försvarmakten kan kontakta Fredsbaskrarna då de anser att en veteran som har kontaktat dem inte behöver professionell hjälp utan bara någon att prata med som förstår dem. Den samverkan som sker benämns av Thorsten med ordet *samarbetspartners*.

Thorsten säger att det varje månad är träffar mellan Försvarmakten och en del av de veteran- och anhörigorganisationer som finns för att diskutera kommande händelser och reda ut eventuella frågetecken. Thorsten menar att det ibland kan spridas saker i Försvarmaktens organisation som sedan visar sig vara oriktig information, detta bidrar till det han benämner som frågetecken som behöver redas ut.

Mötena har därför startat för att en direkt kommunikation ska kunna ske och för att reda ut det som Thorsten benämner som frågetecken. Dessa träffar ser Thorsten som något väldigt positivt och han tycker att de fungerar bra.

5.2.2 Kontraktsrelation

Thorstens uppfattning om den styrning som Försvarmakten utför på Fredsbaskrarna genom kontraktsrelation på de specifika tjänsterna kamratstödet och jourtelefonen tycker han är bra. Det andra alternativet, vilket han inte anser bra, hade varit att Försvarmakten skulle bistå med pengar till hela organisationen verksamhet och detta hade då bidragit till att de hade känt en större styrning och kontroll från Försvarmaktens sida;

Vi erhåller ju ingen ersättning för utfört arbete och därför kan vi vara jåkligt negativa och obstinata gentemot Försvarmakten och ha mycket synpunkter, och det har vi och det tycker vi inte är några problem för vi är ju samarbetspartners, men vi går inte i, vad ska man säga i Försvarmaktens sele (...) där har vi

diskuterat en hel del att om vi skulle hamna i den sitsen att Försvarsmakten kommer till oss och säger att ni kommer få så här mycket pengar av oss, gör vad ni vill med dom, anställ personal, utbilda och så vidare, då plötsligt är vi ju i deras händer så att säga. (Thorsten)

5.3 Fredsbaskrarnas samverkan med socialtjänsten

När Carl får frågan om det finns någon samverkan mellan Fredsbaskrarna och socialtjänsten svarar han; ”Ja, eh...alltså. Jag har inte så stor uppfattning om det egentligen, därför att det...den har liksom inte ens funnits. Och den finns ju knappt alltså.” (Carl)

När frågan ställs till Göran om det finna någon samverkan mellan Fredsbaskrarna och socialtjänsten svarar han; ”Det är ju den här kopplingen till professionell hjälp, då när vi inte har något mer att ge va. Och vi ska heller inte ge oss in på det heller va. Vi ska inte hålla oss mer än till det som vi är utbildade för.” (Göran)

Thorsten menar att socialtjänsten inte har något ansvar för de veteraner som kommer hem och kan inte minnas någon gång som han har haft kontakt med socialtjänsten. Han säger att Fredsbaskrarna aldrig kopplar vidare till socialtjänsten utan att ansvaret ligger hos Försvarsmakten eller hos landstinget. ”Ja, socialtjänsten har ju ingenting med att någon kommer hem och mår dåligt. Det är ju inte socialtjänsten. I så fall, om vi inte skulle vända oss till Försvarsmakten så är det ju landstinget.” (Thorsten)

Bengt säger att han har varit i kontakt med veteraner som har haft ekonomiska problem, men att veteranerna tycker att det är förnedrande att söka hjälp hos socialtjänsten;

Alltså några som jag har kommit i kontakt med som har haft ekonomiska problem, ja för det första så tycker dom det är förnedrande att gå till socialtjänsten och jag vet en som hade ett hus och då sa han att jag går inte dit för att jag får ingen hjälp utan rådet är ju då att jag ska sälja mitt hus och skaffa en lägenhet och en annan sa att han, ja varje sommar så kommer det unga vikarier och då ska man berätta den här historien igen vilket han tyckte var väldigt

förnedrande och jag tror inte att alltså en socialsekreterare generellt alltså kan sätta sig in i det som många har upplevt och som de varit med om. (Bengt)

Bengt säger sedan att Fredsbaskrarna skulle kunna påverka och bidra till en ökad samverkan genom att berätta för offentlig sektor om deras verksamhet och med hjälp av Försvarsmakten informera om utlandsveteranerna. Han säger också att ett förtroende för offentlig sektor behöver byggas upp så att veteranerna tar de kontakter med andra aktörer som de är i behov av. Bengt säger även att det inte ska vara så skuldbelagt att söka hjälp hos socialtjänsten.

När vi sedan ställer frågan om intervjupersonerna kan utveckla varför det inte finns en lika utvecklad samverkan med socialtjänsten och resten av det civila samhället som med Försvarsmakten svarar Carl, Bengt och Thorsten att veteranerna uppfattar att det civila samhället inte har någon som förstår och respekterar dem;

Men rent generellt så tror jag att många skulle uppleva det som förnedrande på något sätt att söka sig till socialtjänsten (...) ja alltså då klarar man ju inte sig själv och det är ju tufft idag om du ska få någon hjälp va så att sen så tror jag alltså inte att man möts med den respekt som man tycker att man ska mötas av och att den som sitter då, den socialtjänstemannen som sitter på andra sidan skrivbordet, jag tror inte att dom upplever att dom förstår vad dom varit med om alltså. Det är två skilda världar. (Bengt)

Bengts förklaring till känslan av att ingen respekterar och förstår veteranen är;

(...), men när du är ute här på sånna här eller en mission då har du uniform, du har vapen och ingår i en grupp. Du har ett tydligt mandat och det finns regler, bestämmelser och så här, sen så kommer du hem och då blir du en i den grå massan och du får inte den, vad ska jag säga, ingen, eller inte ingen, utan det är ju väldigt få som blir uppmärksammade för att du har gjort något bra och det ni gjorde här det var något bra utan det är ju ett ifrågasättande. (Bengt)

Carl berättar utifrån sina egna erfarenheter kring en internationell militär insats att det yttre trycket är stort vid tjänstgöringen och detta bidrar till att kamratskapen stärks inom förbandet, eftersom det är de andra i förbandet man måste ha tillit till för att kunna genomföra arbetet. Thorsten berättar följande om den speciella situation som det

innebär att medverka i en internationell militär insats och vad det är som gör att andra inte kan sätta sig in i denna situation;

Ja men alltså att det är exempelvis så här att miljön. Det är ju så här att många som liksom inte själva har varit och jobbat i utlandstjänst kan ju inte föreställa sig hur man bor och jobbar i det här. Det är ju mycket det här alltså att kunna förstå hur, hur det här camp livet eller vad jag ska uttrycka det är. Men då liksom lever man väldigt tight och det är väldigt, väldigt sällan som du har möjligheten att vara ensam. (Thorsten)

För att de som arbetar inom den offentliga sektorn, framförallt socialtjänsten, ska förstå det utlandsveteranerna varit med om nämner Thorsten att företrädare för socialtjänsten skulle behöva åka ned till området där den internationella militära insatsen sker.

Alternativet, menar han, kan även vara att psykologer som varit med under den internationella insatsen, i till exempel Afghanistan, förmedlar vidare sina upplevelser till framför allt landstinget.

Thorsten framför sedan kostnadsaspekten för att utföra dessa resor och menar att han är medveten om att det är ogenomförbart att skicka ner personal från offentlig sektor bara för att de ska förstå veteranernas levnadsförhållande under den internationella militära insatsen.

5.4 Vem bär ansvaret för veteranen efter hemkomsten?

Carl berättar att när en skada uppstått hos utlandsveteranen ska Försvarsmakten ha en handläggare som tar tag i ärendet och ordnar en samordning mellan olika myndigheter. Han menar vidare att;

(...) det är HR C som ska ta tag i det här då när folk mår dåligt och så här vidare. Om de i sin tur då kan ta hjälp av eller få stöd av civila myndigheter, det är i alla fall försvarsminister...försvarsministerns idé om att det ska vara en dörr in. Och det betyder ju också att man börjar samarbeta och det har man inte gjort tidigare. (Carl)

När vi frågar Bengt om det är Försvarsmakten som har ansvaret för veteranen vid hemkomsten säger han;

Nej, nej Försvarsmakten ska ju på olika sätt hjälpa till och man ska ju, eller det finns ju handläggare på olika nivåer och ute på garnisonerna men, men ytterst så är det ju landstinget och kommunerna som ska stå för sjukvård och rehabilitering.
(Bengt)

Thorsten menar att Fredsbaskrarna alltid tar en första kontakt med Försvarsmakten då de anser att de behöver ”koppla vidare” någon veteran som kontaktat dem och behöver mer hjälp än vad de kan ge. Thorsten ger en tvetydig bild då han först säger att ansvaret ligger hos Försvarsmakten och det är därför de alltid tar en första kontakt med dem. Men en bit in i samtalet säger Thorsten att ansvaret ligger hos varje landsting, men att Försvarsmakten ska bidra med ett stöd gällande den rehabilitering utlandsveteranerna genomgår inom landstinget. Ansvaret ligger dock till syvende och sist hos landstinget säger Thorsten sedan.

Carl berättar kring vad stödet från Försvarsmakten kan innebära och att detta inte alltid innebär en rak linje av samarbete. Han berättar kring ett beslut om ersättning, vilket aldrig utbetalades på grund av att det var en ständig diskussion kring vem det var som skulle stå för utbetalningen;

Men...men...problemet för de som är skadade eller redan har problem är att de behöver hjälpen nu. Dom kan ju inte sitta och vänta på att en organisation liksom ska tjafsa klart. (Carl)

Carl berättar att den förutvarande försvarsministern tagit upp ämnet om ansvarsfördelning och talat om att där ska finnas en dörr in mellan de olika myndigheterna;

Alltså när du har blivit skadad så ska Försvarsmakten ha handläggare som ska ta tag i det där och sedan ska man då fixa en samordning med, med övriga myndigheter i försäkringskassa, arbetsförmedling och utbildningsenheter [...].
(Carl)

Carl menar vidare att detta är någonting som kommer att vara svårt att genomföra då vi i Sverige har vattentäta skott, vilket innebär att myndigheterna inte vill ha någon annan som klampar in på deras område. När Carl talar om myndigheter menar han inte enbart socialtjänsten, utan myndigheter överlag, däribland Försvarsdepartementet. Sveriges situation jämförs med grannlandet Norge som anses ha ett bättre fungerande system;

I Norge fungerar det alldeles utmärkt, för där kan man jobba på bred front, kors och tvärs mellan myndigheter. I Sverige så har man vattentäta skott mellan myndigheterna där man inte vill ha någon som klampar in på mitt område. Därför tror jag att det är betydligt svårare att få det här att fungera, men jag hoppas att det fungerar i framtiden. (Carl)

Bland intervjupersonerna finns det även flera olika visioner kring hur det fortsatta arbetet med veteranerna kan se ut och Thorsten anser att Försvarsmakten ska ha det yttersta ansvaret, men sjukvård och rehabilitering ska ske genom det civila, så som det är i nuläget när kommun och landsting är den instans som står för hälso- och sjukvårdsinsatser till veteranerna.

Bengt däremot är missnöjd med det system vi har idag och menar att alla insatser som ges till veteraner ska erbjudas från en egen verksamhet som enbart riktar sig till denna grupp. Han menar att det borde ligga i regeringens och riksdagens intresse att utforma speciella vårdenheter till veteranerna. Det är statsmakterna som har bestämt att Sverige ska delta i de internationella insatserna och då borde ansvaret för dessa personer också vara större och mer omfattande säger Bengt. Bengt ser också att det finns ett ifrågasättande gentemot veteranerna från ”de civila”. Han säger också att veteranerna inte blir uppmärksammade och uppskattade i det svenska samhället, snarare kan veteranen och dess anhöriga få försvara sitt motiv till att utföra en internationell insats;

Men alltså, många länder har ju speciella militärsjukhus och speciell organisation för detta, men det har ju Sverige valt att inte ha va. Utan vi ska ju slussas in i den vanliga vårdkedjan så att säga och då hamnar man ju som en utav alla andra va. (Bengt)

6. Analys

I vår analys kommer de nya begreppen settlementorganisation, New Public Management och paraplyorganisation uppmärksammas. Begreppen har inte presenterats tidigare då vi har valt att använda dessa i analysen för att framföra likheter och göra jämförelser med det material som framkommit i resultatdelen. Vi anser att vi genom dessa begrepp kan förtydliga det som framkom i empirin genom viktiga jämförelser som annars hade varit svåra att förklara.

6.1 Den egna organisationens sociala arbete

Definitionen av begreppet socialt arbete är olika mellan intervjupersonerna och vi upplever att ordet har en form av ”negativ laddning” för Thorsten och att socialt arbete är något han inte tycker att Fredsbaskrarnas organisation kan kopplas ihop med. Vår tolkning är att organisationen utför ett socialt arbete. Vi väljer då att använda oss av Lundströms definition av socialt arbete som tas upp i avsnitt 1.5.2. Denna definition säger att ett socialt arbete är ett arbete som har som syfte att komma till rätta med ett socialt problem (Lundström 2004, s. 13). Vi anser att deras arbete uppfyller kriteriet då arbetet syftar till att komma till rätta med veteranernas situation efter hemkomsten genom att bland annat erbjuda tjänsterna jourtelefon och kamratstöd riktat till veteranerna och deras anhöriga.

Carl berättar att Fredsbaskrarna sedan en tid tillbaka har fått stöd ifrån hovet genom prins Carl Philip och genom honom upplever Carl att organisationen får ett symboliskt stöd och kan visa upp en hög trovärdighet i sitt sociala arbete till veteranerna. Detta ser vi som en strävan efter legitimitet given av samhället och som inspireras av Norge och Danmarks liknande veteranorganisationer då de sedan tidigare har personer från hovet som beskyddare. Fredsbaskrarna har medvetet eller omedvetet efterliknat dessa två länder genom en process vi anser närmast liknar mimetisk isomorfism (se avsnitt 3.2), då de av Fredsbaskrarna ses som en förebild inom fältet eftersom de anser att Norge och Danmark har en veteranpolitikmodell som är långt mer framskriden än Sveriges.

En av anledningarna till att utvecklingen är långt mer framskriden i Norge och Danmark kan bero på att soldaterna där under en längre tid har medverkat vid krig- och fredsfrämjande insatser. Sverige, däremot, har inte befunnit sig i krig på över 200 år och därför är systemet för omhändertagandet av soldaterna före, under, och efter en utlandstjänstgöring ett relativt nytt område i jämförelse med de andra länderna inom EU och Nato (SOU 2007:77, s. 44–45).

Vår tolkning är att Sveriges kunskapsläge gör att Fredsbaskrarna saknar information kring hur de ska arbeta med de verktyg som finns att tillgå, vilket gör att det uppstår en förvirring då det i Sverige inte ännu verkar finnas klara direktiv kring detta. Det har sedan en tid tillbaka lagts ett ökat fokus kring veteranpolitiken och den omorganisering som sker inom Försvarsmakten genom de tidigare nämnda veteranpolitikutredningarna, men detta är en process som vi tror kommer ta sin tid.

Vi ser då att Fredsbaskrarna återigen riktar fokus mot Norge som de anser driver en veteranpolitik som har nått långt större framgång och har klara direktiv. Genom att efterlikna de länder de anser framgångsrika behöver de inte prova olika arbetsmetoder utan kan istället direkt använda sig av Norges redan välfungerande metod. Detta ger vidare klara besked vid användandet av de verktyg det råder en förvirring kring och kan därigenom öka organisationens legitimitet i samhället.

Vi uppfattar därav att organisationen i olika sammanhang strävar efter legitimitet i det civila samhället och i det egna organisationsfältet. Detta är återkommande bland intervjupersonerna och framstår för oss som mimetisk isormorfism genom att de söker efterlikna andra länder, vilka enligt vår bedömning ingår i samma organisationsfält som Fredsbaskrarna. Denna bedömning baserar vi på de steg som beskrivs i den nyinstitutionella teorin och som syftar till att deras fält ska bli institutionellt betingat. Jämförelser görs i olika sammanhang med länder som intervjupersonerna uppfattar har en bättre veteranpolitik. Kontakter har också etablerats med frivilligorganisationer i Norge, vilka erbjuder liknande insatser som Fredsbaskrarna. Denna ökade kontakt har bidragit till att ett informationsutbyte uppstått och vi kan se att Fredsbaskrarnas strävan efter att ingå i fältet beror på en önskan om legitimitet (Di Maggio & Powell, s. 64–65).

Strävan efter legitimitet tror vi är en viktig del av Fredsbaskrarnas arbete och i Carls citat där han berättar att de vill visa att de inte är ett kompisgäng som dricker öl, utan en organisation som arbetar aktivt för sin sak ser vi denna strävan tydligt. Vi tolkar utifrån resultatet att Fredsbaskrarna vill att både Försvarmakten och det civila samhället ser dem som en seriös organisation.

Genom resultatet har vi valt att jämföra och likna Fredsbaskrarna med det Meeuwisse och Sunesson (1998, s. 179–180) benämner som ”settlementorganisation”. Denna organisationstyp representeras ofta av medlemmar som arbetar professionellt inom socialt arbete, eller av dem som har en personlig erfarenhet av det ”problemområde” organisationen inriktar sitt arbete på. Organisationen kännetecknas ofta av en självständighet och bygger på ett arbete som vill skapa utrymme för verksamheter riktade till sin grupp. Det kan handla om skyddscentra, härbärgen och fritidsgårdar. Settlementorganisationerna har sin grund i Jane Addams Hull House från förra sekelskiftet. Här riktades insatserna till de immigranter som anlände till Chicago och på Hull House blev de accepterade och respekterade. De som arbetade vid Hull House var inte intresserade av professionalisering utan ville istället behandla immigranterna som medmänniskor för att på så vis lösa det utanförskap som immigranterna befann sig i och integrera dem i samhället.

Det finns dock en inneboende motsägelse i settlement organisationer då det arbete som bedrivs innehåller drag av professionalisering även om de frånsäger sig det. Hull House dokumenterade sitt arbete och genom forskning kring organisationen kunde det sociala arbetet utvecklas mot vad det är idag (ibid). Vissa likheter kan ses mellan Fredsbaskrarna och det arbete som genomfördes på Hull House. Denna typ av settlementorganisation kännetecknas av ett arbete som riktas till ”sin” grupp. Fredsbaskrarna riktar sitt arbete enbart mot veteranerna och deras anhöriga, men skiljer sig från Hull House ”icke-professionaliserings” tänkande, då vi ser en typ av professionalisering genom de utbildningar som genomförs för att bli kamratstödare och ett uttalat tänk mot professionellt bemötande gentemot veteranerna.

En annan typ av settlementorganisation är San Patrignano, vilken innefattar före detta narkotikamissbrukare som enbart har begränsad hjälp från det offentliga och inte erbjuder stöd från professionell vård- eller rehabiliteringspersonal. Här har det genom begränsningen av hjälp utifrån uppstått ett ”samhälle i samhället” där medlemmarna utför stödet och behandlingen till varandra (Meeuwisse & Sunesson 1998, s. 179–180). Det finns likheter mellan Fredsbaskrarna och denna andra typ av settlementorganisation. Dessa organisationer är starkt avgränsade från det offentliga och ses som ett samhälle i samhället. Denna tendens är något vi kan se genom att intervjupersonerna tydligt skiljer på civilt och militärt samhälle och anser att det är svårt för civila personer att förstå dem. Genom skapandet av organisationen Fredsbaskrarna uppstod något som vi väljer att tolka som ett samhälle i samhället. Då Fredsbaskrarna erbjuder mötesplatser där veteranerna har möjlighet att återuppleva den kamratskap som fanns inom det förband de arbetade inom. Här gör de vardagliga saker som återspeglar det som sker i samhället, om än i mindre grupp. Detta egna samhälle i samhället liknar till viss del San Patrignano.

Vi tror att detta samhälle i samhället är en positiv och bra mötesplats för veteranerna då de får en möjlighet att umgås med personer med liknande erfarenheter. Vi tror även att dessa mötesplatser kan vara med och bidra till ett utanförskap där de som ingår i det ”militära samhället” inte känner någon samhörighet med de som ingår i det ”civila samhället”. Att detta utanförskap bildas anser vi beror på att de enbart träffar människor som har haft liknande upplevelser och skapar ett avstånd till det civila samhället.

Vår intention är inte att hävda att Fredsbaskrarna *är* en settlementorganisation. Vi vill istället lyfta fram de likheter vi ser med de två typerna av settlementorganisationer som presenteras ovan. Det som skiljer Fredsbaskrarna från exempelvis San Patrignano är deras nära samarbete med Försvarsmakten, som även de utgör en del av offentligheten. Dock avskärmar de sig till stor del från andra delar av offentlig sektor, och då framförallt socialtjänsten. Fredsbaskrarnas samverkan är mer komplicerad än att vi bara kan dra slutsatsen att de avskärmar sig från offentlig sektor då samarbetet med Försvarsmakten ses som väldigt god och välfungerande från vissa av intervjupersonerna.

I problemformuleringen tar vi upp begreppet mervärde som framkommer i en studie från Socialstyrelsen. För att frivilligorganisationerna ska kunna tillföra något mervärde (något annat) än det som erbjuds av offentlig sektor och näringsliv måste deras arbete grunda sig i någon form av särart (stabil skillnad) (Hultén & Wijkström 2006, s. 7–8).

Ensamheten som upplevs av veteranerna som kommer hem och tappar kontakten med sina kamrater är någonting som av Carl upplevs vara väldigt jobbigt. När soldaterna återvänder hem blir det därför raka motsatsen till det hierarkiska och gemensamma arbete som kännetecknade den internationella militära insatsen och i vissa fall behöver de vända sig till den offentliga sektorn för att få den hjälp de behöver. Detta kan enligt Carl vara en obehaglig upplevelse, vilken gör att veteranen istället vänder sig till Fredsbaskrarna. De kan erbjuda en förståelse och gemenskap, vilken vi tror är svår för exempelvis socialtjänsten att erbjuda veteranen på grund av ”oförmågan” att förstå veteranens upplevelser som intervjupersonerna ofta nämner. Denna förståelse anser vi är organisationens mervärde, men vi ser även att intervjupersonernas tvivel på det civila samhället och detta samhälles oförmåga att förstå veteranen går att tolka på andra sätt. Den diskussionen förs igen senare i analysen genom att vi då belyser andra perspektiv än det som nyss framkommit.

6.3 Fredsbaskrarnas samverkan med Försvarmakten

6.3.1 Samarbetspartners?

Bilden av ett väl fungerande samarbete med Försvarmakten ges av två av intervjupersonerna och kan främst sägas motsvara nivån kollaboration i Berggrens figur 1 över samsarbetsmodeller (se avsnitt 3.1). Kollaboration är en samverkansform där två aktörer, i detta fall Försvarmakten och Fredsbaskrarna, tillsammans har ett närmare samarbete i vissa frågor eller kring vissa veteraner. Kollaborationen kännetecknas även av att diskussioner och uppföljningar sker om det aktörerna kommit fram till. Deras samarbete kan även ses som konsultation som är en variant av kollaboration där man går in i varandras organisationer med handledning eller specifika insatser (Westrin 1986, s. 284). Fredsbaskrarna går in i Försvarmaktens organisation innan soldaterna

åker ut i internationell militär tjänst för att berätta vad de har att erbjuda veteranerna som återvänder hem, de är även med vid hemkomsten för att stötta och hjälpa.

Försvarmakten är de som håller i kamratstödjarnas utbildning om kris och avlastningssamtal och erbjuder därmed sina tjänster.

Westrin (1986, s. 284) menar att de två samarbetsnivåerna i Berggrens modell som bör eftersträvas är kollaboration och konsultation, som vi anser, genom intervjupersonernas beskrivningar av samarbetet, att Försvarmakten och Fredsbaskrarna använder sig av i sin samverkan.

Att två av intervjupersonerna beskriver en väl fungerande samverkan med *en* aktör inom offentlig sektor, nämligen Försvarmakten. Men inte en välfungerande samverkan med andra aktörer så som socialtjänsten tycker vi är intressant. Vår analys är att det görs en avgränsning från Fredsbaskrarnas sida mellan det civila och militära samhället, där Fredsbaskrarna uteslutande tycks definiera sig som en del av det militära samhället och nästan enbart handhåller kontakter med Försvarmakten och har en stark samverkan med dessa.

6.3.2 Kontraktsrelation

En kontraktsrelation finns mellan Fredsbaskrarna och Försvarmakten där Fredsbaskrarna erbjuder jourtelefon och kamratstöd och får ersättning av Försvarmakten för att ha dessa två tjänsterna.

Kontraktsrelation är en form av relation som ”alltid” har funnits mellan stat och frivillig sektor (Lundström 2004, s. 43). Vi ser dock inte att relationen mellan Försvarmakten och Fredsbaskrarna kan betecknas som det som idag benämns som New Public Management, där relationen, förutom kontrakt, även bygger på en konkurrensutsättning av tjänster som i sin tur ska leda till besparingar och där offentlig sektor kan styra det som sker i organisationen på distans (Almqvist 2006, s. 13–22). Vi anser att relationen nu bygger på Kuhnle och Selles nordiska modell som vi tidigare presenterat i avsnittet tidigare forskning. I den nordiska modellen baseras förhållandet mellan frivilligorganisation och offentlig sektor på förtroendefulla kontakter och närhet (Lundström 2004, s. 25; ref. till Kuhnle & Selle 1992).

Vidare kan vi se att Försvarmakten önskar få med dem i Försvarmaktens arbete riktat mot veteranerna genom kontraktsrelationen och Carls citat där han berättar att Försvarmakten upptäckte att de inte klarade av att genomföra arbetet till veteranerna själv utan tog hjälp av de etablerade frivilligorganisationerna. Organisationen blir på så sätt något som vi tolkar som en förlängd arm av Försvarmakten, vilket motsäger syftet med veteransoldatutredningen. Enligt denna ska Fredsbaskarna enbart vara ett komplement till de insatser som erbjuds av staten (SOU 2008:91, s. 308).

Thorsten nämner att han tycker att deras nuvarande situation fungerar bra där Försvarmaktens pengar öronmärks till jourtelefonen och kamratstödet och att en diskussion förts om hur de ska göra om Försvarmakten istället väljer att ge pengar som inte öronmärks och därigenom hade styrt hela deras verksamhet. Thorsten säger sedan att han inte tror att detta kommer bli ett problem då Försvarmakten vet att de inte vill bli så styrda i sitt arbete.

Varför kontraktsrelationen utförs i ett närmare samarbete än det som framkom var meningen i Veteranpolitikutredningen är någonting vi bara kan spekulera i och vår tolkning är att Försvarmakten väljer att ta hjälp av en organisation som innefattar tidigare anställda inom Försvarmakten och som ”förstår” det militära samhället. Fredsbaskarna har i sin tur en tätare kontakt och samarbete med Försvarmakten än vad de har med övriga aktörer inom offentlig sektor som också möter och genomför insatser till de hemkomna veteranerna. Fredsbaskarna verkar vara nöjda med denna form av kontraktsrelation med Försvarmakten och även detta tolkar vi som en benägenhet till att i första hand välja det militära samhället och Försvarmakten som samarbetspartner.

6.4 Fredsbaskarnas samverkan med socialtjänsten

I det första avsnittet som behandlar Fredsbaskarnas sociala arbete framförs de olika synsätt intervjupersonerna har på begreppet socialt arbete. Thorsten säger att han inte kan koppla Fredsbaskarnas typ av arbete till begreppet socialt arbete och menar att han förknippar det med något som socialtjänsten utför. Bara begreppet socialt arbete verkar i Thorstens fall ha en ”negativ laddning” och vi uppfattar att det står för något som han

inte vill kopplas ihop med. Den höga samarbetsnivå som uppvisas i relationen mellan Fredsbaskrarna och Försvarsmakten är inte närvarande i relationen till socialtjänsten. Meeuwisse och Sunesson (1998, s. 174) menar att studier visar att relationen mellan frivilliga organisationer och offentlig sektor tidvis har byggt på samarbete, integration och ett ömsesidigt beroende (se kapitel 2.).

Fredsbaskrarnas relation blir mer komplex då en hög nivå av samverkan genomförs med en aktör inom offentlig sektor, men inte med en annan. Samarbetsnivån med socialtjänsten framstår genom intervjupersonernas svar som i princip helt obefintlig och kan närmast ses som Berggrens samarbetsnivå separation, som står för en nivå där det inte sker någon samverkan alls (Westrin 1986, s. 284).

I en internationell studie gjord på 1980-talet, var syftet att studera samverkan mellan medicinsk och social personal inom primärvården i olika länder. Från Israel rapporterades motstånd till samverkan från sjuksköterskor som inte ville få en ”socialhjälpstämpel” på vårdcentralen de arbetade på (Westrin 1984, s. 134). Den typ av arbetsgrupp som eftersträvades av de deltagande ländernas beslutsfattare var sådana där sjukvårdspersonal och socialarbetare interagerade, men istället syntes en tendens till det motstånd som de Israeliska sjuksköterskorna uppvisade. Grupperna delade upp sig så att de bara arbetade tillsammans med sin egen profession. Westrin (1984, s. 132) tar i sin artikel upp en hypotes om detta fenomen kan bygga på en konkurrens eller ett revir och emancipationssträvande.

Vår analys är att avsaknaden av samverkan, i detta fall, inte bygger på det Westrin ovan benämner som konkurrens eller revir och emancipationssträvande, utan snarare på bilden av att inte få socialhjälpstämpeln som framkom på vårdcentralen i Israel. Att behöva ta hjälp av socialtjänsten för exempelvis ekonomisk hjälp kopplas tydligt ihop med en känsla av förnedring och skam från veteranernas sida menar Bengt.

Det kan vara ett förhastat antagande från vår sida, men vi tycker oss se en värdering i negativ bemärkelse gentemot socialtjänsten från Fredsbaskrarnas sida. Socialtjänsten kopplas ihop med känslor som skam från veteranens sida och detta tror vi, gör att Fredsbaskrarna tar ett avstånd från det arbete som utförs av socialtjänsten för att undvika att få deras negativa stämpel.

En annan aspekt för att förklara avsaknaden av samverkan mellan Fredsbaskrarna och socialtjänsten är den genomgående känslan av en uppdelning i ”vi och dom” som framkommer i intervjuerna. Denna gränsdragning mellan civilt och militärt samhälle uppfattar vi ofta under intervjuerna och intervjupersonerna menar att de som inte genomfört en internationell militär insats inte heller kan förstå veteranen.

Den samhörigheten Fredsbaskrarna känner med det militära samhället väljer vi att förklara med den nyinstitutionella teorin då vi ser det som ett ”institutionaliserat beteende” eftersom vi genom intervjuerna upplever att det ”bara är så” att socialtjänsten inte involveras i arbetet och att det är någonting de inte riktigt reflekterat över (Eriksson-Zetterquist 2009, s. 15). Den struktur som vidmakthåller detta beteende anser vi beror på den hierarkiska organisation medlemmarna ur Fredsbaskrarna en gång ingått i och till viss del fortfarande ingår i genom kontakten med Försvarsmakten. Den hierarkiska organisationen kan liknas med ”den normativa pelaren” i den nyinstitutionella teorin då de som ingår i organisationen ska uppfylla de förväntningar som finns samt genomföra det rollen kräver av rollinnehavaren. Därav uppstår det regler och lagar som är förgivettagna, vilket benämns som ”den kognitiva pelaren”, och medlemmarna kan inte tänka sig att genomföra arbetet på något annat sätt än så de har blivit lärda (Grape, Blom & Johansson 2002, s.17).

Thorsten berättar att det kontinuerligt genomförs träffar mellan Försvarsmakten och de organisationer som arbetar riktat till veteraner och deras anhöriga. Vi tror att det hade varit positivt att bjuda in andra aktörer inom offentlig sektor på de träffar som kontinuerligt sker med Försvarsmakten och att detta hade kunnat ge en ökad förståelse för varandras arbete.

Att använda sig av någon form av paraplyorganisation tror vi hade varit fördelaktigt. Boklund (1997, s. 9) förklarar begreppet paraplyorganisation genom att se det som en sammanslutning av olika föreningar eller organisationer. I Boklunds rapport handlar detta enbart om en sammanslutning som innefattar frivilligorganisationer, men hon nämner att det även kan ses som ett nätverk eller plattform där offentlig sektor och frivilligorganisationer möts (Boklund 1997, s. 48–49). Genom en större kontakt med socialtjänsten kan en ny syn förmedlas till veteranerna som säger att socialtjänsten inte

behöver kopplas ihop med skam. Vår uppfattning är att denna kontakt även hade kunnat generera i att de professionella inom socialt arbete hade fått mer kunskap om veteranerna, något som vi tror är välbehövligt på grund av att veteranerna inte har uppmärksammats som ett socialt problem under en lång tidsperiod.

Vidare uppfattar vi att det samhälle i samhället som militärkulturen och även Fredsbaskrarna bidrar med hjälper till att öka känslan av ett utanförskap för veteranerna. Vi tror inte enbart att vi och dom känslan som intervjupersonerna nämner beror på att det civila samhället inte kan förstå det militära, utan även på deras eget synsätt som vi uppfattar bygger på en klar gränsdragning från Fredsbaskrarnas sida mellan det civila och militära samhället. Vi uppfattar att de skapar en gränsdragning som inte gynnar deras arbete då de genom kontakt med socialtjänsten och andra aktörer i det civila samhället hade kunnat öka kvalitén i sitt sociala arbete. Veteranerna hade då i mindre omfattning slussats mellan olika aktörer om kontakterna med det civila hade tagits direkt av Fredsbaskrarna.

Enligt Thorsten tas istället kontakten alltid med Försvarmakten. Vår uppfattning är att Försvarmakten sedan i sin tur skickar veteranen vidare till det civila eftersom det är där insatserna till veteranen utförs. Att skickas mellan olika aktörer mer än nödvändigt anser vi är onödigt påfrestande för veteranen.

Slutligen uppfattar vi att rädslan för socialhjälpstämpeln och uppdelningen i civilt och militärt samhälle är två faktorer som gör att Fredsbaskrarna inte har någon samverkan med socialtjänsten. I avsnitt 6.5 kommer vi även att nämna en tredje aspekt som behandlar en förvirring som vi uppfattar finns kring ansvarsfördelning. Denna förvirring tror vi påverkar avsaknaden av samverkan mellan Fredsbaskrarna och det civila.

6.5 Vem bär ansvaret för veteranen efter hemkomsten?

I intervjuerna uppfattade vi att det fanns delade meningar om det var Försvarmakten eller kommun och landsting som hade ansvar för veteranen efter den internationella militära insatsen. Först kollade vi i *Lagen om Försvarmaktens personal vid internationella militära insatser* (SFS 2010:449). I lagen framkommer det att

Försvarmakten har särskilt uppföljningsansvar och att detta gäller under 5 år efter att veteranen fullgjort sin internationella militära insats. Vi tyckte lagen var svårtolkad och kontaktade därför Försvarmakten i ett försök att få klarhet i frågan om det är Försvarmakten eller landstinget och kommunen som har det största ansvaret för veteranen som skadats psykiskt och fysiskt på grund av den internationella insatsen.

Enligt den information vi erhöll genom samtalet lyftes det fram att det yttersta ansvaret för veteranen inte ligger hos Försvarmakten, utan att det istället är så att landstingen och kommunerna ska ansvara för den rehabilitering som ges vid fysiska och psykiska skador. Landstinget ska även bidra med medicinsk utrustning så som proteser, rullstol etc. Vid de tillfällen detta inte är genomförbart skickas veteranen tillbaka till Försvarmakten, vilka då ska bistå med hjälp. Denna ansvarsfördelning uppges bero på att det är Sverige som har tagit beslutet att sända ut veteranerna på insatsen och att hjälpen därför ska genomföras i civil regi.

I samtalet framkommer det även att Försvarmakten numera har ett uppföljningsansvar som är livslångt. I samtalet hänvisas vi till den lag som vi ovan presenterat och vilken säger att uppföljningsansvaret enbart sträcker sig i 5 år efter den internationella insatsen. När vi försöker finna information om vem som har ansvar för vad upplever vi att det hela tiden är svårt att få klarhet i frågan.

Överste Peter Öberg skriver följande om ansvarsfördelningen på Försvarmaktens hemsida:

Ansvaret för utlandsveteraner gäller både innan, under och efter insatsen. Den som behöver hjälp och stöd ska få det. Den som blivit skadad vid sin insats och behöver rehabilitering ska få personligt anpassat stöd på sitt förband. Det innebär inte att Försvarmakten tar över det ansvar som exempelvis Landstinget och Försäkringskassan har. Istället kan det handla om att ha en personlig kontakt som är insatt och engagerad i ens situation och att få hjälp med myndighetskontakter som att fylla i rätt blanketter eller veta vilka försäkringar som gäller.

(Försvarmakten 2011)

Vi tycker att även detta uttalande är motsägelsefullt då Överste Peter Öberg säger att Försvarmakten har ansvaret för utlandsveteranerna, men sedan säger han att

Försvarmakten inte ska ta över det ansvar som exempelvis Landstinget och Försäkringskassan har.

Mot bakgrund av de förvirrande uppgifter vi anser ges från Försvarmakten gällande vem som har ansvar för vad, tror vi detta kan bidra till den splittrade bild som vi uppfattar ges av intervjupersonerna. Vi uppfattar att de har svårt att skilja på vad det civila samhället respektive Försvarmakten har för ansvar gentemot veteranerna. Denna svårighet med att särskilja de olika aktörernas ansvarsområde tror vi hade kunnat motverkas genom att en tydligare bild av ansvarsuppdelningen hade givits från Försvarmaktens sida. Fredsbaskrarnas vidarekoppling till civila aktörer hade då haft en möjlighet att fungera bättre.

De blandade budskapen från Försvarmakten tror vi kan bero på att de genomför en omorganisering inom frågor som rör veteranerna, men även gällande övergången till mer flexibla insatsförband och en grundläggande militär utbildning (GMU) som är frivillig (Försvarmakten: 1,2 2012). Vi anser att dessa omorganiseringar bidrar till det vi uppfattar som avsaknad av struktur i frågorna rörande ansvarsfördelningen.

Vid intervjuerna framkommer det även en bild av att veteranerna tycker att det är jobbigt att skickas mellan olika myndigheter och därmed få berätta sin historia om och om igen. Detta är någonting som vi anser sker i högsta grad om ansvarsfördelningen råder på det sätt som vår kontakt från Försvarmakten angav i telefonsamtalet. Vi ser att Fredsbaskrarnas strategi att, i princip alltid, ta en första kontakt med Försvarmakten och därmed sällan eller aldrig kontakta någon instans i det civila själva bidrar till denna rundvandring. Veteranen skickas då från Fredsbaskrarna till Försvarmakten, som sedan skickar vidare till det civila. De civila skickar sedan veteranen tillbaka till Försvarmakten då det behövs. Om strategin för veteranarbetet verkligen ser ut så här är vi inte helt säkra på, men det är så det uppgavs av vår kontakt på Försvarmaktens veteranavdelning.

Även om vi tror att anledningen till förvirringen angående ansvarsfördelningen beror på den omorganisering som sker inom Försvarmakten så tycker vi att det är något som bör ses över snarast då informationen vi funnit ger en tvetydig bild av situationen. Om Fredsbaskrarna får en klarare bild av vem som har ansvar för vad tror vi också att de i

större utsträckning kommer kontakta aktörer i det civila för att minska att veteranerna skickas mellan olika aktörer i onödan.

7. Slutsatser

Mot bakgrund av resultatet och analysen uppfattar vi att Fredsbaskarna vill få en viss legitimitet och ses som en seriös organisation. För att uppnå detta har Fredsbaskarna etablerat en kontakt med veterancentrat i Norge, från vilka de hämtar idéer som sedan eventuellt kan användas i arbetet med veteranerna. Vi kan även se att de inspireras av Danmark genom att ha ett symboliskt stöd från prins Carl Philip, vilket även Danmark har och denna process ser vi som mimetisk isomorfism. Det symboliska stödet anser intervjupersonen Carl kan leda till att de ses som en seriös organisation och inte bara ett gäng som träffas och dricker öl. Viljan mot att sträva efter att uppfattas som en seriös organisation likställer vi i analysen med en strävan att uppnå en legitimitet och trovärdighet i samhället.

Vi kan också se att det råder en förvirring kring lagstiftningen gällande utlandsveteraner samt att den veteranpolitik som drivs idag är relativt ny, varpå systemet inte har hunnit sätta sig än. Vi uppfattar att de frågetecken som finns kring ansvaret bidrar till att veteranen slussas mellan olika aktörer i onödan. Vi har även tagit upp en analys kring socialhjälpstämpeln och att Fredsbaskarna kan vara rädda för att få den negativa stämpeln på sitt arbete. En annan aspekt är den gränsdragning som vi uppfattar att de själva skapar genom uppdelningen i civilt och militärt samhälle. Denna gränsdragning gör skillnad mellan det civila och militära samhället och där vi uppfattar att Fredsbaskarna definierar sig med det militära samhället genom att ha en etablerad kontakt med Försvarsmakten, men inte med socialtjänsten. De skilda samverkansformerna har vi presenterat genom Bengt Berggrens samverkansteori där den nära kontakten med Försvarsmakten förklaras genom samarbetsmodellerna kollaboration och konsultation som båda kännetecknas av ett välfungerande samarbete. Kontakten med socialtjänsten ses istället genom modellen separation som visar på att det inte sker någon samverkan.

Vi hoppas att vår studie kan belysa att det finns frågetecken kring ansvarfördelningen som råder mellan Försvarsmakten och det civila. Vår förhoppning är även att de aktiva medlemmarna i Fredsbaskarna ser fördelarna med att bjuda in och informera om

veteranerna för professionella inom socialt arbete och vård- och omsorg inom det civila. Detta för att de som i framtiden kommer att möta veteraner inom socialt arbete och vård- och omsorg kan få en större förståelse om det veteranen upplevt och därigenom kan få en möjlighet att genomföra ett bra bemötande och uppmärksamma tecken som indikerar på att veteranen inte mår bra.

8. Metoddiskussion

I följande avsnitt kommer ett resonemang föras kring de metodologiska val vi har gjort och vilken inverkan det haft på resultatet. Vidare kommer alternativa metodval att presenteras samt deras eventuella inverkan på resultatet.

I studien har vi använt oss av en kvalitativ ansats, abduktion samt valda verktyg ur grounded theory. Vidare har frågeschemat varit semistrukturerat, vilket innebär att vi har haft möjlighet att ställa följdfrågor samt ändra ordningen på frågorna. Genom denna flexibilitet kan vi se att den data som genererats har varit rik, samt inneburit att ett visst utrymme har getts till intervjupersonen. Vi anser att det är detta utrymme som har bidragit till en upptäckt av exempelvis ansvarsfördelningen, vilken utgör en stor grund i den kommunikation som existerar respektive inte existerar mellan Fredsbaskrarna och externa aktörer.

Det faktum att vi har använt oss av en rad olika metoder har gjort att vi känt oss begränsade i utforskandet av området och kan ha bidragit till att resultatet har riktats i en viss riktning, som eventuellt annars hade varit av en mer explorativ karaktär. Vår tanke var att grounded theory skulle bidra till en medvetenhet kring den förståelse vi innehar, men då vi enbart valde vissa verktyg kan detta ha bidragit till att vi enbart valde de verktyg som passade för studien. Vi hade en tanke om att tillämpa grounded theory i sin helhet, men med tanke på tidsaspekten var vi tvungna att läsa in oss på området vilket bidrog till att vi gick emot den traditionella tanken om ett arbete som främst styrs av en induktiv ansats (Hartman 2001). Vidare hade en möjlighet funnits att kombinera intervjuerna med fokusgruppsintervjuer som är explorativa (Dahlin- Ivanoff, s. 72) och därav hade svarat väl mot den induktiva ansatsen som grounded theory förordar. Den inledande fasen hade då präglats av att generera hypoteser och utforska fältet, för att sedan analysera empirin och återgå till fältet med nya frågor (ibid, s. 72).

Valet av fokusgruppsintervjuer hade kunnat bidra till att frågeschemat hade utvecklats mer samt att vi haft ett mer öppet förhållningssätt till empirin. Fokusgruppsintervjuer har dock inte varit möjligt att genomföra med tanke på organisationens geografiska spridning och det faktum att den första grindvaken inte gav något resultat.

På grund av tidsbristen skedde tre intervjuer samma dag, vilket kan ha haft en inverkan på analysen då vi inte hade möjlighet att reflektera så mycket som vi önskade emellan. Detta kan även ha bidragit till att vi inte upptäckte lika många nyanser i materialet som vi hade gjort om vi utfört en mer systematisk analys. Tidsbristen påverkade även valet av intervjupersoner då vi inte hann intervju den sista som var en kvinna på grund av att kontakten etablerades för sent. Vi kan inte se att detta påverkat resultatet någon nämnvärt då vi är ute efter ett organisatoriskt perspektiv.

9. Framtida forskning

När det gäller vidare forskning kring ämnet väljer vi att intressera oss för de frågor som Lundström (2004, s. 40-42) ställer sig i rapporten *Teorier om frivilligt socialt arbete – En diskussion om forskningens läge och organisationernas framtid*. Vilka nya typer av relationer kan vi förvänta oss mellan frivilligorganisationen och staten och marknaden? och vad kommer dessa innebära för organisationen? Hur kommer det professionssträvande vi ser i organisationen utvecklas? En annan aktuell fråga i organisationsforskning med inriktning på nyinstitutionalism handlar om hur nya idéer kan påverka organisationens struktur och arbetssätt.

Kopplat till denna studie och det som framkom i empirin är även frågor om civilt och militärt samhälle samt ansvarsfördelningen av intresse för vidare forskning.

Referenslista

Almqvist, Roland (2006) *New public management—om konkurrensutsättning, kontrakt och kontroll*. Malmö: Liber.

Boklund, Ann (1997) *Paraply för social frivillighet? Granskning av Forum för frivilligt socialt arbete de tre första verksamhetsåren*. Sköndalsinstitutets arbetsrapportserie nr. 22. Stockholm: Sköndalsinstitutets forskaravdelning.

Boli, John (1991) "Sweden, Is There a Viable Third Sector?" I: Wuthnow, Robert. (red.) *Between States and Markets: The Voluntary Sector in Comparative Perspective*. Princeton: Princeton University Press.

Bryman, Alan (2011) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Andra uppl. Malmö: Liber.

Bäckman, Charlotte (2010) *Officer – att vara eller icke vara. Vad påverkar officerares återanvändbarhet för att delta i upprepade internationella insatser?* Stockholm: Försvarshögskolan.

Charmaz, Kathy (2006) *Constructing grounded theory*. London: Sage.

Dahlin-Ivanoff, Synneve (2011) "Fokusgruppsdiskussioner". I Ahrne, Göran & Svensson, Peter (red.) *Handbok i kvalitativa intervjuer*. Malmö: Liber.

Di Maggio, Paul J. & Powell, Walter W. (1983) The iron cage revisited: Institutional Isomorphism and Collective Rationality in Organizational Fields. *American Sociological Review*, 48 (2): 147–160.

Di Maggio, Paul J. & Powell, Walter W (1991) *The new institutionalism in organizational analysis*. Chicago, London: The University of Chicago Press.

Eriksson-Zetterquist, Ulla (2009) *Institutionell teori*. Malmö: Liber.

Eriksson-Zetterquist, Ulla & Ahrne, Göran (2011) *Intervjuer*. I: Ahrne, Göran & Svensson, Peter. *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber.

Glaser, Barney G. & Strauss, Anselm L. (1967) *The discovery of grounded theory*. New York: Aldine de Gruyter.

Granström, Kjell (2006) *Dynamik i arbetsgrupper*. Andra upplagan. Lund: Studentlitteratur.

- Grape, Ove, Björn Blom & Roine Johansson (2006) *Organisation och omvärld*. Lund: Studentlitteratur.
- Gustavsson, Björn, Anna-Lena Levin Orre, Annika Thuresson & Berit Carlstedt (2009) *Faktorer som påverkar viljan att stanna i Försvarsmakten, stressrelaterad ohälsa, trivsel på jobbet samt säkerhetsbeteende – Uppföljning av unga officerare*. Stockholm: Försvarshögskolan.
- Hartman, Jan (2001) *Grundad teori*. Lund: Studentlitteratur.
- Hultén, Pernilla och Wijkström, Filip (2006) *Särart och mervärde i den ideella sektorn – en studie av ledaren syn på de idéburna organisationernas betydelse*. Socialstyrelsen.
- Isaksson, Kerstin (1993) ”Socialtjänsten och frivilliga organisationer i Västerås och Gällivare”. I: *Frivilligt socialt arbete. Kartläggning och kunskapsöversikt*. SOU 1993: 82.
- Kvale, Steinar, Brinkmann, Svend (2009) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Andra uppl., Lund: Studentlitteratur.
- Lindgren, Sven-Åke (2006) Grounded Theory – ett oavslutat projekt. *Sociologisk forskning*, 1: 51–70.
- Lindqvist, Bengt (1994) Ska välgörenheten ta över? *Socialmedicinsk tidskrift*, 9 (71).
- Lundström, Tommy (2004) *Teorier om frivilligt socialt arbete. En diskussion om forskningens läge och organisationernas framtid*. Sköndalsinstitutets skriftserie nr. 22. Stockholm: Sköndalsinstitutets forskningsgrupp.
- Lyk-Jensen Vincent, Stéphanie, Cecilie Dohlmann Weatherall, Julie Heidermann, Malene Damgaard & Ane Glad (2011) *Soldater før og under udsendelse- En kortlægning*. Köpenhamn: SFI.
- May, Tim (2001) *Samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur.
- Meeuwisse, Anna & Swärd, Hans (2002) Perspektiv på sociala problem. Natur och Kultur: Stockholm.
- Meeuwisse, Anna & Sunesson, Sune (1998) Frivilliga organisationer, socialt arbete och expertis. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 2–3: 172–193.

- Nilsson, Gunilla (2000) *Frivilligt socialt arbete: exemplet Jönköping*. Jönköping: Hälsohögskolan.
- Nilsson, Sofia, Misa Sjöberg, Kjell Kallenberg & Gerry Larsson (2010) *”Tänk om jag inte hade skjutit...” Om etiskt beslutsfattande, moraliska dilemman och moralisk stress i samband med internationella militära insatser*. Stockholm: Försvarshögskolan.
- Patel, Runa & Davidson, Bo (2011) *Forskningsmetodikens grunder*. Fjärde uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Qvarsell, Roger (1993) “Välgörenhet, filantropi och frivilligt socialt arbete – en historisk översikt”. I: *Frivilligt socialt arbete. Kartläggning och kunskapsöversikt*. SOU 1993:82.
- Shuy, Roger. W (2001) ”In-person versus telephone interviewing”. I: Gubrium, Jaber F. & Holstein, James A. (red.) *Handbook of interview research: context and method*. Thousand oaks, London: Sage publications.
- SOU 1993:82 *Frivilligt socialt arbete. Kartläggning och kunskapsöversikt*.
- SOU 2007:77. *En svensk veteranpolitik del 1- ansvaret för personal före, under och efter internationella militära insatser*.
- SOU 2008:91. *En svensk veteranpolitik del 2- ansvaret för personal före, under och efter internationella insatser*.
- Svensson, Peter & Ahrne, Göran (2011) ”Att designa ett kvalitativt forskningsprojekt”. I Ahrne, Göran & Svensson, Peter (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber.
- Svensson, Peter (2011) ”Teorins roll i kvalitativ forskning”. I Ahrne, Göran & Svensson, Peter (red.) *Handbok i kvalitativa intervjuer*. Malmö: Liber.
- Vetenskapsrådet (2002) *Forskningsetiska principer inom humanistisk- samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Vetenskapsrådet (2011) *God forskningssed*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Weibull, Louise (2009) *Vi borde också få medalj*. Stockholm: Försvarshögskolan.
- Westrin, Claes-Göran (1984) Samverkan mellan primärvård och socialtjänst – erfarenheter från en internationell studie. *Socialmedicinsk tidskrift*, 3–4: 129 –139.

Westrin, Claes-Göran (1986) Social och medicinsk samverkan – begrepp och betingelser. *Socialmedicinsk tidskrift*, 7–8: 280–285.

Svensk författningssamling (SFS)

SFS 2010:449. *Lag om Försvarsmaktens personal vid internationella militära insatser*

Internet

DN (2005) ”Snart stupar svenska soldater i eldstrid” [Tillgänglig:
<http://www.dn.se/debatt/snart-stupar-svenska-soldater-i-eldstrid> Publicerat: 2005-09-30 Hämtat: 2012-05-15]

Fredsaskrarna:1 (2012) *Fredsaskrarna ger möjlighet till kamratstöd* [Tillgänglig:
<http://www.fredsaskrarna.se/fbscomradesupport>. Publicerat: 2010-07-27. Hämtat: 2012-03-03]

Fredsaskrarna: 2 (2012) *Aktiva kamratstödjare* [Tillgänglig:
<http://fredsbaskrarna.se/fbssupport/fbsactivesupport>. Publicerat: 2012-02-06. Hämtat 2012-05-15]

Fredsaskrarna: 3 (2012) *Fredsaskern* [Tillgänglig: <http://fredsbaskrarna.se/fbsmagazine>.
Publicerat: 2012. Hämtat 2012-05-15]

Fredsaskrarna: 4 (2012) *Kamrathjälpen* [Tillgänglig:
<http://fredsbaskrarna.se/fbssupport/fbshelpage>. Publicerat: 2012. Hämtat 2012-05-15]

Försvarsmakten (2011) *Nyheter för veteraner* [Tillgänglig:
<http://www.forsvarsmakten.se/sv/Aktuellt/Nyhetsarkiv/Centrala-nyheter/20635/Nyheter-for-veteraner/> . Publicerat: 2011-05-27. Hämtat 2012-05-16]

Försvarsmakten: 1 (2012) *Försvarsmaktens verksamhet* [Tillgänglig:
<http://www.forsvarsmakten.se/sv/Om-Forsvarsmakten/Verksamhet/> . Publicerat: 2012. Hämtat: 2012-05-21]

Försvarsmakten: 2 (2012) *Grundläggande militär utbildning* [Tillgänglig:
<http://www.forsvarsmakten.se/Jobba/Bli-soldatsjoman/Grundlaggande-militar-utbildning/> .
Publicerat: 2012. Hämtat: 2012-05-21]

- Försvarsmakten: 3 (2012) *Vem är veteran?* [Tillgänglig:
<http://www.forsvarsmakten.se/sv/Internationella-insatser/Infomation-till-veteraner/Vem-ar-veteran/>. Publicerat: 2012. Hämtat: 2012-03-05]
- Högskolan Kristianstad (2011) *HKR:s forskning om veteraner i hetluften* [Tillgänglig:
http://www.hkr.se/templates/page____11688.aspx. Publicerad: 2011. Hämtat: 2012-05-13]
- Officersförbundet, Synovate (2009) *Hela familjen gör utlandstjänst*. [Tillgänglig:
<http://www.officersforbundet.se/portal/pls/portal/docs/1/34041.PDF>. Publicerat: 2011-01-30.
Hämtat: 2012-03-05]
- Optima trading (2012) *Kamratföreningen Bataljonens förtjänstmedalj i silver* [Tillgänglig:
http://www.medalj.nu/ribbon_info.asp?medal={9564D26C-BAB8-4215-89DB-607CB2F11DF4}}. Publicerad: 2012-04-12. Hämtat: 2012-05-15]
- Prochazka, Helena (2010) *Samhällets stöd viktigt för soldaters mentala hälsa* [Tillgänglig:
<http://www.lakartidningen.se/store/articlepdf/1/15179/LKT1042s2536.pdf>. Publicerat: 2010.
Hämtat: 2012-05-22]
- Sveriges militära kamratföreningars riksförbund (2011) *Försvarsmaktens handlingsplan för stöd till veteraner* [Tillgänglig: http://www.smkr.se/docs/HKV_2011-05-27_FM_handlingsplan_veteraner.pdf Publicerat: 2011-02-02. Hämtat: 2012-03-05]

Bilaga

Frågeschema

- Kan du berätta för mig hur många som årligen söker sig till Fredsbaskrarna?
- Ser du något samband med minskad eller ökad kontakt med er genom åren?
- Om du skulle beskriva begreppet socialt arbete hur skulle du då beskriva det?
- Kan du beskriva hur det sociala arbetet ser ut i den organisation du arbetar i?
- Finns det någonting i ert sociala arbete som du tror kan genomföras på ett annat sätt?
- Kan du beskriva på vilket annat sätt detta skulle genomföras?
- Berätta för mig vilka effekter du tror det skulle ha?
- Hur ser du på samverkan med socialtjänsten?
- Kan du beskriva för mig hur denna samverkan ser ut i nuläget?
- Kan du berätta för mig om det finns några fördelar eller nackdelar med samverkan?
- Berätta för mig hur du ser på samverkan med Försvarmakten?
- Kan du berätta hur denna samverkan ser ut?
- Ser du några fördelar eller nackdelar med samverkan?
- Berätta för mig vad du tycker att vi socionomer har att lära oss av frivilligorganisationer?

Bilaga

Informationsbrev

Hej,

Vi är två socionomstudenter som för närvarande är inne på vår sjätte termin och ska skriva vårt examensarbete. Syftet med examensarbetet är att studera Fredsbaskrarnas sociala arbete, riktat till utlandsveteranerna, samt organisationens syn på samverkan med försvarsmakten och socialtjänsten. Vi anser det väsentligt att undersöka det arbete som genomförs av Fredsbaskrarna eftersom vi som utför professionellt socialt arbete kan ta lärdom av de som utför liknande arbete frivilligt.

Examensarbetet kommer att bygga på intervjuer med de som arbetar inom organisationen och beräknas ta mellan 60-90 minuter. Intervjun kommer att spelas in och du som deltar kan välja att när som helst avbryta. Du kommer att aidentifieras i det färdigställda arbetet.

Malin och Emelie har tystnadsplikt under hela processen och lagrar de utskrivna intervjuerna på en lösenordsskyddad dator. Då examensarbetet är genomfört kommer det att publiceras elektroniskt genom Högskolan Kristianstad på uppsatser.se. När examensarbetet lämnats in och godkänts av examinator ska de utskrivna intervjuerna samt materialet på datorn förstöras.

Det material vi får fram genom intervjuerna används enbart i forskningssyfte.

Om du har ytterligare frågor som rör studien får du mer än gärna höra av dig till oss;

Malin Åfeldt

text@hotmail.com

Mobilnummer: xxxx-xxxxxx

Emelie Kunis

text@hotmail.com

Mobilnummer: xxxx-xxxxxx

Tack för ditt deltagande!